

ČESKÉ

3/2013

čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci

VĚZEŇSTVÍ

DNY **NATO** DAYS
2013

Na Dnech NATO
se VS ČR představila
společně se ZVJS
str. 8

Rozhovor s prvním náměstem
ministerky spravedlnosti **Danielem Volákem**

str. 2

**Měnová reforma 1953
ve věznicích**
Josef Nejedlý

str. 29

**Velehradské slavnosti
2013**

str. 39

rozhovor str. 2

krátce str. 5

téma str. 8

Akce Cihelna 2013

resocializace str. 10

vězeňská
služba str. 16

Unikátní projekt ve valdické věznici

věznice ČR str. 22

historie str. 27

zahraničí str. 36

duchovní služba ...str. 37

Velehradské slavnosti 2013

Vážení kolegové,

ráda bych Vás ujistila, že ministerstvo spravedlnosti věnuje problematice vězeňství velkou pozornost. Rozvoj a humanizace vězeňství patří k našim hlavním prioritám. Důkazem je jednak řada legislativních návrhů, na kterých ministerstvo dlouhodobě pracuje a které se nám podařilo v nedávné době prosadit nebo, které doufáme, že brzo vstoupí v platnost. Jedná se například o novely zákonů o výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, k nimž sice měli senátoři ústavně právního výboru různé připomínky, ale nakonec se mi podařilo se s předsedou výboru Miroslavem Antlem domluvit, aby na nich dále netrvali a aby novelu podpořili.

Vlastně se tak naplňuje to, na co upozorňoval i obviněný poslanec David Rath, ačkoliv to nebyla jeho kauza, která tyto změny spustila. Byli jsme si vědomi, že je třeba zejména zlepšit podmínky obviněných a nyní už tedy zbývá jen změny uvést do praxe, a věřím, že se tyto změny úspěšně uchytí...

Ve vládě se také v září odehrála bitva o peníze, všichni ministři se pro své resorty pokoušeli získat nějaké prostředky navíc, nad rámec úspor z minulých let. Samozřejmě byl z tohoto hlediska důležitý i rozpočet Vězeňské služby ČR, aby náš sbor dostal potřebné prostředky. Požadavky resortu jsem ve vládě tvrdě hájila i já a podařilo se pro Vězeňskou službu nejen zachovat úroveň provozních i personálních výdajů v té výši, v jaké byly stanoveny v době nejvyšších stavů vězněných osob v minulých letech, ale dokonce již v této fázi uvolnit další prostředky z položky sociálních dávek. Došlo rovněž k mírnému navýšení prostředků na platy zaměstnanců. Pevně doufám, že to bude pro resort justice i pro oblast vězeňství užitečné a přínosné.

Mgr. Marie Benešová,
ministřyně spravedlnosti
a předsedkyně Legislativní rady vlády ČR

ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ č. 3/2013.
Časopis vychází čtyřikrát ročně.

Vydavatel: Vězeňská služba České republiky, Soudní 1672/1a, 140 67 Praha 4, IČ 00212423

Editor: Robert Káčer, Robert Blanda

Grafická úprava: Karel Neuvirt

Foto: Vězeňská služba České republiky, archiv redakce

Adresa redakce: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, poštovní příhrádka 3, PSČ 140 67 Praha 4

<http://www.vscr.cz>; redakce-cv@grvs.justice.cz

telefon 244 024 111 (ústředna), 244 024 412, 244 024 415, fax: 241 409 072

Distribuce časopisu, objednávky a předplatné:

Martina Redlichová, tel.: 244 024 407, fax: 244 024 403, e-mail: mredlichova@grvs.justice.cz

Výroba: tiskárna Vazební věznice Praha – Pankrác

© Vězeňská služba České republiky, Praha 2012, Registrační značka MK ČR 6334, ISSN 1213-9297.

První náměstek ministryně spravedlnosti,
Daniel Volák, říká:

**„O vině a trestu necht' rozhoduje soud,
ale o způsobu výkonu trestu vězeňská služba“**

Jaká je momentální situace v novelizaci současné trestní legislativy?

Před nedávnem byla přijata novela zákona o výkonu vazby a výkonu trestu, přičemž výkon vazby byl tímto novelizován zásadně po 20 letech. Smyslem návrhu je zajistit, aby vazba byla humánní a naopak nebyla pro obviněné ponižující. Na přípravě této předlohy jsme spolupracovali s řediteli věznic, kteří přišli s konkrétními podněty. Novela tak přináší zásadní změnu například v telefonování, kdy - a nyní nechávám stranou koluzní vazbu - mohou obvinění telefonovat zpravidla vždy a pouze ve výjimečných případech nikoliv. Toto uvolnění režimu, které se týká telefonování, reaguje nejen na evropskou legislativu, ale také na doporučení Českého helsinského výboru. Dalšími změnami jsou zvýšení frekvence návštěv, kdy se zavádí návštěva bez kontroly ze strany vězeňské služby, dále možnost práce obviněných, možnost odděleného ubytování kuřáků a nekuřáků, a podobně. Zákon přinese vězeňské službě také vítané změny v oblasti ekonomiky provozu a bezpečnosti. Úspory by měla zajistit například nová povinnost obviněných uhradit náklady za zdravotní služby, které nejsou kryté pojištěním, regu-

lační poplatky a úhrada nákladů při provedení testů na přítomnost návykových látek, jejichž výsledek bude pozitivní.

Další novinka se týká otázky obviněných a vězňů, kteří dříve vykonávali profesi ve služebním poměru, je tomu tak?

Ano, je tomu skutečně tak, jelikož další změnou je zřízení zvláštních oddělení ve věznicích, a to pro příslušníky ozbrojených sborů, vojáky z povolání a strážníky městských policií. Důvodem je hlavně bezpečnost, neboť tito profesionálové znají řadu citlivých či taktických informací, které by při výkonu vazby nebo trestu mohli zneužít, a současně by se v případě opačného problému mohli lehce stát objektem násilí. Zřízením těchto oddělení se tedy posílí bezpečnost, a to jak vnitřní, tak vnější. Tento návrh se setkal s podporou nejen u ministra vnitra, ale také u ministra obrany. Načetla jej jako jeden z dalších pozměňovacích návrhů poslankyně Jana Černochová coby členka výboru pro obranu PSP ČR.

Ministerstvo se tedy věnuje trestní legislativě soustavně...

Rozhodně. Nejprve to byla novela trestního zákoníku a trestního řádu, která se týkala např. posílení

pravomocí ředitelů věznic, ale mnohem zajímavějším bodem je zavedení třístupňového podmíněného propuštění. Jednak je to podmíněné propuštění po polovině trestu, které se zachovává z dřívějšíka, ale nově právě také možnost podmíněného propuštění po jedné třetině trestu, ovšem nikoliv v případě, kdy je vykonáván za závažné zločiny. Podmínkou ovšem je, aby odsouzení, na něž se bude toto pravidlo vztahovat, nebyli nikdy předtím ve výkonu trestu odnětí svobody. Ve zcela výjimečných případech bude dále možné navrhnout podmíněné propuštění i před jednou třetinou výkonu trestu, ale to pouze u odsouzených za přečiny. Do institutu podmíněného propuštění byla dále inkorporována pravomoc ředitelů věznic podat takový návrh s tím, že soud by ho mohl zamítnout pouze v případě, kdy bude zjevné, že odsouzený nepovede na svobodě řádný život. I to je tedy pravidlo, které posiluje pravomoc ředitelů věznic a vězeňské služby. Všechny tyto skutečnosti jsou v souladu se zásadou, kterou dlouhodobě razíme, a sice že o vině a trestu bude rozhodovat soud, ale o způsobu výkonu trestu pak vězeňská služba.

Jaké další zákony vyplývají z této koncepce?

Je to například novela zákona o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, která opět rozšířila pravomoci sboru. Zákon totiž mimo jiné rozšiřuje počet donucovacích prostředků a upravuje oprávnění k jejich použití i v mimovězeňských zdravotnických zařízeních. Jako takových může být v případě nutnosti použito elektronických paralyzérů či vytlačování pomocí vozidel a štítů při hromadných nepokojích ve věznicích. Jeden příklad za všechny - elektronický paralyzér taser je při použití bezpečnější i pro okolí a vhodný pro použití v uzavřených vězeňských prostorách. Zákon také změnil Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR ve Stráž pod Ralskem na Akademii Vězeňské služby ČR, což je vedeno úsilím postavit tuto instituci na roveň s Justiční akademií v Kroměříži.

A jak daleko je plán na redukci typů věznic?

Novelizace všech předpisů, o kterých jsme spolu hovořili, byla zásadní, abychom se vůbec mohli posunout kupředu. Systémové změny ve vězeňství vrcholí právě návrhem na

redukci typů věznic ze současných čtyř (s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou) na dva typy, a to na typy věznice a věznice se zvýšenou ostrahou. Tento krok opět přinese posílení pravomocí vězeňské služby. V otázce zařazení do nových dvou typů věznic nebo o následném přearažení by nadále rozhodoval soud, ale vězeňská služba nově získá v typu věznice samostatné oprávnění rozhodovat o zařazení vězňů do oddělení s nízkým, středním nebo vysokým stupněm zabezpečení. Materiál, na němž jsme úzce spolupracovali s vězeňskou službou, předpokládá, že diferenciaci odsouzených se zjednoduší, zpřehlední a bude fungovat za jasně stanovených podmínek. Přearažování odsouzených z jednoho typu věznice do druhého je totiž doposud zdoluhavý, těžkopádný a nákladný proces, někdy spojený i se zbytečnými eskortami. Trestní justici se uleví o cca 1.800 věcí z tzv. přearažovací agendy.

Jak ovlivní osud tohoto návrhu politická situace?

Důležité je, že vláda návrh jednomyslně schválila, a stále se jedná o prioritu Ministerstva spravedlnosti ČR. Ačkoliv nyní není ustavena poslanecká sněmovna, do níž by mohl být návrh po schválení vládou postoupen, ministerstvo se nevzdává a nové poslanecké sněmovně zákon opět předloží. Tím víceméně završíme základní systémové změny v českém vězeňství, mezi které řadím:

1. změnu trestního zákoníku a trestního řádu, 2. změnu zákona o vězeňské službě, 3. změny zákonů o výkonu vazby a výkonu trestu, 4. redukce typů věznic.

Podporuje nová ministryně tyto návrhy stejně tak jako předchozí ministr?

Paní ministryně, jako zkušená trestní právnička, tuto tezi o nutnosti změn v českém vězeňství zcela chápe a plně se s ní ztotožnila. Důkazem je i fakt, že to byla právě ona, kdo do vlády návrh na redukci typů věznic předkládal. Návrh byl jedním z hlavních témat pracovních seminářů, které jsme organizovali spolu s vězeňskou službou ve všech soudních krajích, kde se jich zúčastnilo několik stovek soudců a státních zástupců, ředitelů věznic a probačních úředníků. Tam jsme koncept představovali a odezva ze strany justiční veřejnosti byla kladná. Vidím proto šanci na schválení této normy taktéž velmi nadějně.

Co byste rád sdělil na závěr?

Závěrem bych rád poděkoval všem příslušníkům a zaměstnancům vězeňské služby, se kterými jsme společnými silami tyto zásadní legislativní změny tvořili během mého bezmála tříletého působení na ministerstvu spravedlnosti, a i těm, kteří je budou uvádět v život.

Tvořivost českých vězňů byla oceněna

Monika Králová

Výstava vězeňského umění v polském Sztumu byla v letošním roce významnější než obvykle. Jednalo se totiž o 10. ročník s mezinárodní účastí a své výrobky zde vystavovalo více jak šedesát odsouzených z Litvy, Lotyšska, Německa, Slovenska. Českou republiku reprezentovalo 12 věznic a v kategorii zahraničních účastníků jsme obsadili první tři místa. Taktéž zvláštní cenu a hodnotný věcný dar za největší přínos a uměleckou úroveň vystavovaných děl obdržela česká věznice ze Světla nad Sázavou.

Je pátek 21. června 2013, 22,00 hodin. Sedím zadumaná v malé kuchyňce na ubytovně pro příslušníky ve sztumské věznici. Všude je ticho, jen pod okny šteká služební pes. Jsem po dlouhé cestě unavená, přesto nemůžu spát. Vše je tak jiné. Většina organizátorů výstavy, se kterými se známe dlouhé roky, odešla, věznice má nového ředitele i zástupce. Kdo asi přijede z Litvy? Jak se nám vydaří připravená prezentace na konferenci? Jak uspějeme v tak velké konkurenci? Jaký bude program? S myšlenkou, že ráno moudřejší večera, nakonec usínám. K naší radosti nás ráno vítá bývalý ředitel Kazimierz Zima a všechny vesele popohání. Čeká nás opravdu perný den. Je osm hodin ráno a venkovní teplota se blíží k 25 stupňům. Odebíráme se do věznice, kde nás přivítá nový ředitel pplk. Jan Morozowski. Potkáváme se s kolegy z Polska, Litvy, Lotyšska a Německa a přivítání je stejně srdečné jako bývalo. Ulevilo se mi. Nastíněný program se dle mého ale nedá ani

stihnout: návštěva věznice a účast na předání cen sztumským vězňům, procházka městem zakončená návštěvou starosty Sztumu, rychlý oběd, čtyřhodinová konference, zahájení výstavy....

Do konferenčního sálu v místním kině přicházíme s nadějí, že si během konference sedneme a hlavně se ochladíme v místnosti s klimatizací. Konferenci zahajuje Stanislaw Chmielewski, zástupce ministra spravedlnosti Polské republiky. Zástupci jednotlivých států pak postupně představují systém vězeňských služeb ve vlastní zemi. Pohledná kolegyně z Lotyšska přibližuje srozumitelnou ruštinou nový projekt, který v Lotyšsku probíhá s vězňenými. Jedná se o tzv. filmovou terapii, kdy si vězni píší příběhy ze svého života a poté o něm natáčejí film. Přicházíme na řadu. Kolega Karel Charvát prezentaci za Českou republiku přednáší v polštině. Už tím, sám o sobě, získává velké sympatie polských kolegů. Všichni poslouchají, píší si poznámky a je vidět, že je připrave-

ná prezentace o systému vězeňství v České republice zajímá. O přestávce se pak rozvine diskuse. Kolegové z ostatních států nejvíce zajímá, jak jsme zvládli amnestii prezidenta republiky, co dobrého a co špatného to přineslo. Maratón však pokračuje. Vyslechneme několik dalších příspěvků, na všech přítomných je již znatelná únava. V předsálí místního kina se rozezpívává ženský pěvecký sbor, který svým zpěvem zahajuje letošní výstavu. Všimám si obrazu, který dobře znám a potěší mě, že na první pohled upoutá všechny přítomné. V myšlenkách se vracím do doby příprav na celou akci. Po amnestii bylo do naší věznice přemístěno několik desítek vězňů z Věznice Valdice. Na nástupním oddělení se mi několik z nich pochlubilo, že umí malovat a rádi by v této činnosti pokračovali. S kolegou jsme tedy tyto malíře velmi rychle zařadili do malířského kroužku, kde začali pracovat na svých dílech.

Romantický obraz krajiny namaloval odsouzený Tomáš během jednoho týdne a již další týden byl odvezen do Polska. Teď tu zdobí hlavní sál výstavy. Mám z toho radost a věřím, že i v dalších sálech výstavy budu pyšná na výrobky a obrazy vězňů nejen od nás z Rýnovic, ale i ostatních českých věznic. Odebíráme se do kinosálu, kde organizátoři předávají ocenění, a k našemu překvapení přebíráme cenu za největší umělecký přínos. V letošním roce jí obdržela Věznice Světlá nad Sázavou. Tím však ocenění nekončí, také všechny tři první místa přebíráme pro odsouzené z Čech. Na závěr zástupce ministra spravedlnosti Polské republiky uděluje 1. zástupci ředitele věznice Rýnovice Jiřímu Řehořovi medaili ministra spravedlnosti za rozvoj penitenciární služby. Slavnostní ceremoniál končí a všichni se odebíráme do dalších výstavních síní. Se zájmem si prohlížím

vystavovaná díla. Uvědomuji si, že za každým obrazem i každou malou vázičkou z keramiky stojí spousta práce a vážím si všech kolegů ve věznicích, pod jejichž vedením odsouzení díla tvoří. Večer v místním kině pokračuje, ale my se brzy odebíráme zpět na ubytovnu, abychom načerpali síly na další den. Sobotní dopoledne trávíme ve Věznici Elblag. Jedná se o věznici, která je propojená podzemní chodbou se soudní síní. K soudnímu jednání jsou tudy předváděni odsouzení přímo z věznice. Soudní síň má zvýšené zabezpečení a odehrávají se zde přelíčení s vězni z řad organizovaného zločinu z celého Polska. Předsedkyně soudu nám s nadšením vypráví o historii i současnosti soudní budovy. Promítá se zde historický sloh s citlivě zakomponovanými moderními prvky zabezpečení. Další zajímavostí věznice je oddělení pro závislosti, jehož součástí je

ergoterapeutická dílna. Vznikají zde zajímavé výrobky z keramiky, papíru i dřeva. Usměvavý ředitel věznice nás provází chodbami, prohlédneme si celý vězňův, místnosti pro terapii, vězeňskou kuchyni, seznámíme se se systémem zabezpečení věznice. Všude je čisto. Dobrý dojem také dotváří upravené záhony s květinami. Po poledni opouštíme věznici a eskortním autobusem nás společně s kolegy z Litvy, Lotyšska i Německa odváží do přímořského městečka Frombork, kde žil a pracoval Mikuláš Koperník. Prohlížíme si katedrálu Nanebevzetí P. Marie, Koperníkovu věž, dokonce nechybí projížďka lodí po moři. Společným večerem končí letošní ročník sztumské výstavy. Loučíme se s kolegy a předáváme si na sebe kontakty s příslibem osobních návštěv. Opět odjíždím s pocitem, že celá akce má svůj smysl a opodstatnění.

VS ČR obnovuje regionální úroveň řízení

Vězeňská služba ČR obnovila od 1. září regionální úroveň řízení. Vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence a Akademie Vězeňské služby ČR jsou uspořádány s přihlédnutím ke krajskému uspořádání do čtyř regionů, vedených regionálními řediteli.

Regionální ředitelé:

Věznice Oráčov
Pavla Trásáka
pro region 1

Věznice Stráž pod Ralskem
Simona Michailidise
pro region 2

Vazební věznice Praha Pankrác
Pavla Hadravu
pro region 3

Vazební věznice Olomouc
Jiřího Ruprechta
pro region 4

jmenoval minulý týden generální ředitel VS ČR Petr Dohnal.

Věznice, v jejímž čele stojí regionální ředitel, v případě dožádání participuje na přípravě koncepčních a strategických materiálů vězeňské služby, tvorbě vnitřních předpisů, stanovisek k právním předpisům apod. K tomuto účelu je regionální ředitel oprávněn požadovat součinnost od ředitelů organizačních jednotek v rámci příslušného regionu.

red

Regionální uspořádání Vězeňské služby ČR

Stráž pod Ralskem: věznice, Akademie VS ČR

Zahradní terapie

Neodmyslitelnou součástí programu specializovaného oddělení pro drogově závislé ve Věznici Rýnovice je zahradní terapie. Pod vedením vychovatelů-terapeutů se tu provádí již bezmála 15 let. Odsouzení se starají o rozlehlou zahradu i květinové záhony v prostorách věznice.

Práce na zahradě napomáhá odbourávání stresu a pocitu úzkosti, zlepšuje schopnost soustředit se. Podporuje oblast běžných denních aktivit práce a produktivní činnosti, ale také využití volného času, umožňuje řízenou ventilaci frustrace a agresivity. Pobyt v příjemném prostředí zahrady poskytuje bohaté smyslové impulsy, napomáhá ke zlepšení komunikace a

interakce mezi účastníky. Velmi cenná je skutečnost, že odsouzení mohou sledovat celý proces pěstování od zasazení semínka až po sklizení plodů. Zažívají tak pocit úspěchu, zvyšuje se jim sebevědomí a od toho se odvíjejí další pozitivní změny v jejich psychice. Tato intenzivní terapie klientům napomáhá zažít si a stále rozvíjet a upevňovat základní pracovní návyky, zvyšovat míru odpovědnosti a uvědomovat si dobrý pocit z kvalitně a účelně odvedené práce. To vše skýtá možnost lepší a kvalitnější přípravy na nové povolání a některým z nich může pomoci k lepšímu uplatnění na trhu práce.

mok

GIBS

Generální
inspekce
bezpečnostních
sborů

Vězeňská služba ČR a Generální inspekce bezpečnostních sborů podepsaly v červenci Realizační dohodu o součinnosti. Jedná se o první dohodu mezi bezpečnostním ozbrojeným sborem a GIBS. Účelem této dohody je vytvoření podmínek pro zabezpečení plnění úkolů inspekce s cílem využít způsoby a formy spolupráce s vězeňskou službou, které mohou přispět ke zvýšení efektivity vyhledávání, odhalování, prověřování a vyšetřování trestné činnosti příslušníků a zaměstnanců VS ČR zařazených k výkonu práce ve vězeňské službě. Při příležitosti podepsání dohody udělil generální ředitel VS plk. Petr Dohnal medaili plk. Ivanu Bílkovi. Spolupráci s VS ocenil i ředitel GIBS plk. Ivan Bílek, který GR plk. Petru Dohnalovi předal medaili. Slavnostního aktu podpisu dohody mezi VS a GIBS se zúčastnili i 1. náměstek MSp Daniel Volák, 1. náměstek GR plk. Marián Prokeš, první náměstek ředitele GIBS plk. Dušan Brunclík a vrchní ředitel kanceláře GR plk. Miroslav Loula.

Akce CIHELNA 2013

Jaroslav Rozsívál

V pátek a sobotu 16. – 17. srpna 2013 Věznice Mírov přijala pozvání od Městského úřadu v Králíkách a Armády České republiky a jako jedna z ozbrojených složek se zúčastnila Dne Sil podpory Armády České republiky - Cihelna 2013.

V průběhu pátečního programu příslušníci Věznice Mírov návštěvníkům Cihelny nabídli generální nácviky dynamických ukázek, jednak samostatnou ukázkou jednotky pod jednotným velením, ale i společnou ukázkou simulující napadení eskorty s mimořádnými bezpečnostními opatřeními ve spolupráci se vzdušnými silami za využití vrtulníku PZL W-3A SOKOL, který zajišťoval podporu zásahovému týmu. Druhá ukázka prezentovala zásah jednotky pod jednotným velením při mimořádné události, přičemž do této ukázky bylo zařazeno například použití služebního psa, či expanzní zbraně KRAKEN.

V průběhu celé soboty diváci opět shlédli dynamické ukázky ve stejném rozsahu jako předchozí den, ale

i mimo jiné, shlédli statické ukázky Armády České republiky, Policie České republiky, Hasičského záchranného sboru, Zdravotní služby, Celní správy a také Vězeňské služby ČR,

kteřá byla zastoupena Věznici Mírov. Statická ukázka nabídla návštěvníkům ukázkovou celou. Dále zde byly prezentovány nepovolené předměty vězňů osob. Součástí prezentace byly i historické exponáty a výrobky vyrobené v provozovně Střediska hospodářské činnosti Věznice Mírov. Jak ze strany návštěvníků, tak i odborné veřejnosti (především z řad vojenské policie, armády, Policie ČR apod.) byla kladně hodnocena vysoká profesionalita příslušníků VS ČR a především sladění celé akce, a to nejen ze strany pozemního týmu, ale i v rámci kooperace se vzdušnými silami AČR.

Oba dva dny celou akci svým odborným komentářem zajišťoval mjr. Mgr. Jaroslav Rozsívál. Velké poděkování patří i vedení věznice, jmenovitě řediteli plk. Ing. Mgr. Vladimíru Langovi a jeho 1. ZŘV plk. Mgr. Zdenku Horkému. Nemalou měrou patří dík i oddělení zaměstnávání vězňů osob, které zajišťovalo prezentaci SHC Věznice Mírov.

Na Dnech NATO

se VS ČR představila společně se ZVJS

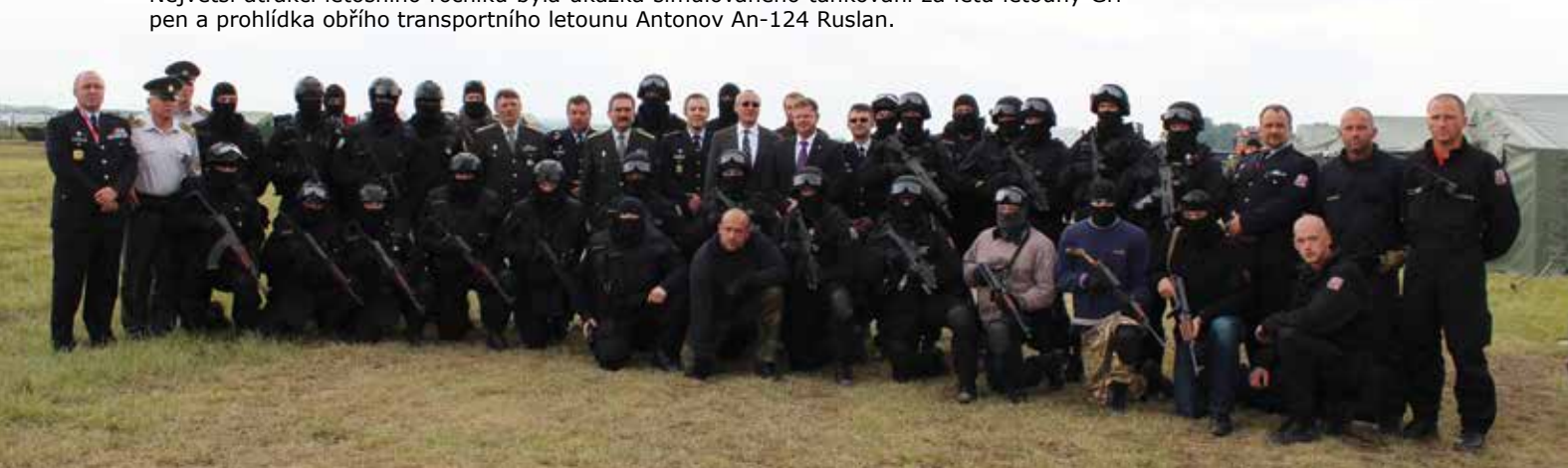
Robert Blanda

Během předposledního zářijového víkendu představovala Vězeňská služba ČR své poslání a činnost návštěvníkům tradiční přehlídky ozbrojených složek Dny NATO, která se konala na letišti Ostrava Mošnov. K vidění zde byla jednak statická expozice, doprovázená možností prohlédnout si eskortní vozidla, shlédnout hodinový dokumentární film o činnosti vězeňské služby a jednak po oba dny představila vězeňská služba také dynamickou ukázkou zásahu speciální eskortní skupiny, tentokrát ve spolupráci se slovenským Sborem vězeňské a justiční stráže (ZVJS).

V rámci dynamické ukázky představili specialisté obou vězeňských služeb ukázkou zásahu přeshraniční spolupráce při zadržení a eskortě uprchlého vězně do zahraničí, včetně přepadení a obrany eskorty. Přítomní představitelé dalších ozbrojených sborů se shodli, že zásah prezentovaný příslušníky VS ČR a ZVJS patřil k tomu nejlepšímu, co bylo v Ostravě letos na přehlídce k vidění. Stejný názor vyslovili i vrcholní představitelé justice obou států, slovenský ministr spravedlnosti Tomáš Borec a první náměstek české ministryně spravedlnosti Daniel Volák, kteří se spolu s generálními řediteli obou sborů přehlídky zúčastnili. Kromě dynamické ukázky si prohlédli také statickou expozici a společně dokonce „poseděli“ v improvizované cele, která byla součástí expozice.

O expozici obou vězeňských služeb byl ze strany veřejnosti velký zájem. Ve stanu, kde byly vystaveny nedovolené předměty a rukodělné zbraně vězňů, ale i výrobky vzniklé v rámci programů zacházení, ukázky uniforem, historické fotografie, se často tvořily dlouhé fronty. Také na prohlídku eskortních vozidel, zejména nového dálkového eskortního autobusu, bylo zapotřebí vystát frontu.

Dny NATO v Ostravě jsou největší letecko-armádně-bezpečnostní akcí ve střední Evropě. Jejím cílem je prezentovat široké veřejnosti co nejširší škálu prostředků, kterými disponuje Česká republika a její spojenci na poli zajišťování bezpečnosti. Největší atrakcí letošního ročníku byla ukáзка simulovaného tankování za letu letouny Gripen a prohlídka obřího transportního letounu Antonov An-124 Ruslan.

Petr Kadlec

Odsouzení z Heřmanic pomáhají dětem

Soubor hraček, které vyrobili odsouzení heřmanické věznice, předal ředitel věznice Petr Kadlec zástupcům intervenčního týmu policie Moravskoslezského kraje. Hračky budou sloužit jako prostředek psychologické pomoci dětem, které se staly přímými či nepřímými oběťmi trestných činů v případech, které řeší moravskoslezští policisté. Výrobu hraček inicioval ředitel Krajského ředitelství policie Moravskoslezského kraje Tomáš Kužel a koordinátorka intervenčního týmu Zuzana Baranová.

Hračky, které vyrobili odsouzení věznice Heřmanice, jsou určeny dětem z rodin, které postihla tragická událost (nejčastěji smrt blízkého). Od července roku 2013 je v případech krizových intervencí mohou využívat policisté týmu poskytující akutní psychologickou pomoc. Hračky budou využity interventy při navázání komunikace s dětmi nebo pro překonání případných počátečních komunikačních bariér.

Fakt, že všechny výrobky odsouzených jsou určeny dětem, je silně motivujícím prvkem pro všechny zúčastněné. Pracovní terapie je v podmínkách naší věznice zaměřena na aktivaci odsouzených, přípravu k pracovnímu uplatnění, nácvik a fixaci nových dovedností i posílení psychiky. Pokud jsou pak výrobky smysluplně využity, třeba pro charitativní účely nebo dokonce pro děti zasažené tragédií či mimořádnou událostí, může se pracovní terapie stát u vězňů osob jednou ze stěžejních metod programu zacházení. Pozitivní atributy ergoterapie jsou v naší věznici využívány intenzivně deset let. Odsouzení mají možnost pracovní realizace ve čtyřech dílnách, ve kterých se pod vedením odborných zaměstnanců střídají asi dvě desítky odsouzených. Někteří jsou schopni díky vyučení nebo vrozeným schopnostem vykonávat i vysoce

kvalifikovanou práci, ti méně zruční vykonávají práce pomocné. Novou možnost v práci s dětskými zúčastněnými oceňuje také ředitel Tomáš Kužel a dodává: „Uvědomujeme si nezastupitelnou úlohu při kontaktu s obětí trestného činu, zpravidla jsou policisté prvními, komu se oběť svěřuje. V případech vyžadujících akutní psychologickou pomoc je na místo vyslán policejní intervent. Jde o případy nejzávažnějších zločinů, různé tragické či mimořádné události nejčastěji spojené s úmrtím blízkého. Krizoví intervenci poskytnou nezbytnou akutní psychologickou pomoc oběti či pozůstalému, mnohdy zajistí následné předání této osoby do odborné péče. Vzhledem ke skutečnosti, že zhruba ve třetině posky-

tovaných intervencí jsou v rodinách zasažených tragédií přítomni i děti, každou možnost, jak první kontakt a komunikaci s nimi usnadnit, vítám. Oceňuji jak vstřícnost vedení heřmanické věznice a možnost užívání této novinky v práci s dětmi, tak si cením nelehké práce krizových intervencí, pomáhajících oběti či pozůstalému překonat první okamžiky po tragédii nejružnějšího charakteru.“ Koordinátorka intervenčního týmu Krajského ředitelství policie Moravskoslezského kraje Zuzana Baranová doplňuje: „Tým poskytuje psychologickou pomoc obětem od konce roku 2010 a v současnosti čítá 22 členů. Tito vyškolení policisté jsou k dispozici nepřetržitě a psychologickou pomoc zajišťují dle aktuální situace. Za dobu existence týmu poskytli policisté pomoc v 740 případech. Jen v prvním pololetí roku 2013 pracovali intervenci s 201 osobami, což znamená nárůst případů vyžadujících tuto akutní pomoc.“

Ve Věznici Heřmanice jsou pozitivní atributy ergoterapie využívány intenzivně již deset let. Odsouzení mají možnost pracovní realizace ve čtyřech dílnách.

První dílna je využívána při šití látkových panenek a medvídků, sloužících pro potřeby lékařů a dětí v nemocnicích ve Frýdku-Místku, Třinci, Fakultní nemocnici v Ostravě-Porubě a ostravské městské nemocnici. Dosud bylo předáno více než 22 000 panenek. Šití panenek bylo věznicí nabídnuto prezidentkou ostravského KIWANIS klubu paní Evou Pastuškovou v průběhu roku 2002, samotná činnost byla zahájena na základě smlouvy o spolupráci dne 17. 2. 2003.

Dvě dřevomodelářské dílny slouží k výrobě dřevěných hraček a pedagogických pomůcek pro rozvoj paměti a jemné motoriky u dětí. Ve spolupráci s Krajským vzdělávacím a informačním centrem v Ostravě (KVIC) jsou výrobky postupně předávány do mateřských a základních škol, družin a dětských domovů.

Čtvrtá dílna tzv. šicí, slouží k výrobě látkových hraček, kapsářů, polštářů, loutek a dalších textilních výrobků, které jsou rovněž předávány do školských zařízení a nemocnic.

Kristýna Makovcová

Rubikon pracuje s vězni i po propuštění

Jana T. (25) byla odsouzena za výrobu a přechovávání omamných látek. Svůj trest si odpykávala ve Věznici Praha Ruzyně, pobočka Velké Přílepy. Z výkonu trestu odnětí svobody byla propuštěna po dvaceti měsících na základě prezidentské amnestie. Klientkou Rubikon Centra se Jana stala již před nástupem do vězení. Docházela do střediska PMS ČR v Teplicích a zde dostala doporučení na dluhovou poradnu Rubikon Centra. Kontakt s klientkou pokračoval i během pobytu ve vězení. Jana využívala služeb mobilního dluhového poradenství, které Rubikon Centrum ve věznicích poskytuje. Během pobytu ve věznici se zúčastnila motivačního programu ZZ (Získej zaměstnání) a krátce po svém propuštění Rubikon Centrum opět kontaktovala. Organizace v té době hledala pro ústeckou pobočku novou provozní asistentku v rámci dotovaného místa. Pracovní poradce Janě účast na výběrovém řízení na tuto pozici doporučil. Bylo zřejmé, že má pro výkon této pozice dobré předpoklady, které může v rámci dotovaného místa rozvinout. Výběrového řízení se Jana zúčastnila a byla vyhodnocena jako nejlepší z uchazečů. Místo provozní asistentky začala vykonávat v únoru 2013.

Důležitá je motivace klientů

Jana je jednou z klientek neziskové organizace Rubikon Centrum, která s Vězeňskou službou ČR spolupracuje od roku 2004. Intenzivní spolupráce pak probíhá od roku 2009, kdy díky projektům, financovaným z OP LZ a OPFA, realizuje Rubikon Centrum ve vybraných věznicích aktivity, zaměřené na posilování znalostí a dovedností odsouzených, potřebných pro jejich návrat do společnosti a na trh práce. Mezi realizované aktivity patří motivační programy ZZ (Získej zaměstnání), kurzy finanční gramotnosti a řešení zadluženosti, individuální dluhové poradenství, rekvalifikační kurzy, dílny k podpoře pracovních návyků a besedy zaměřené na kroky před a po propuštění z VTOS.

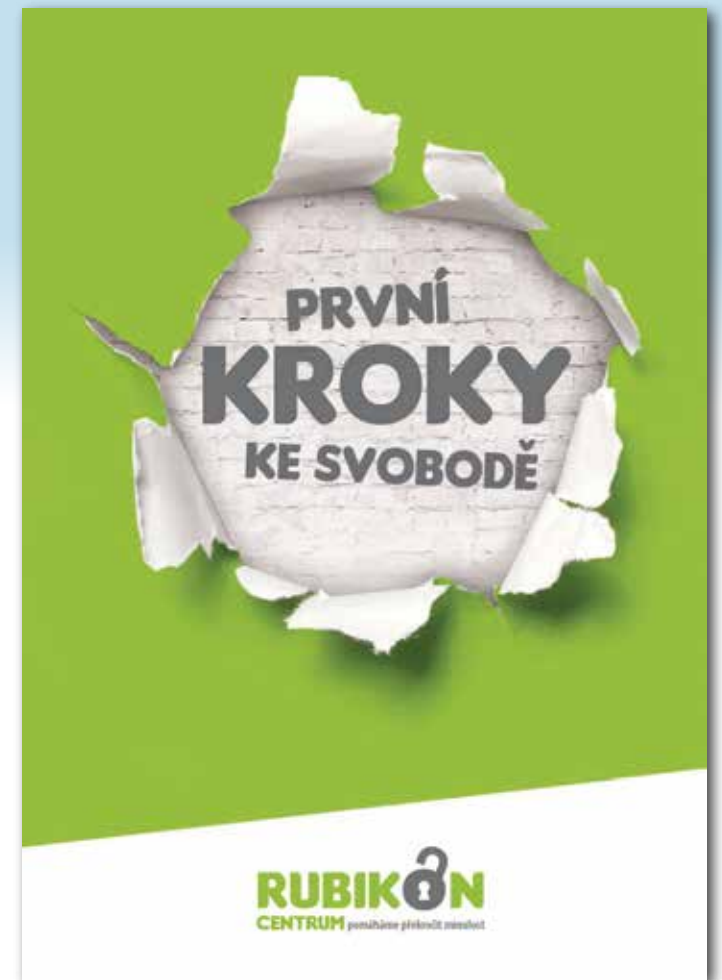
Příběh Jany ukazuje jeden z principů, které Rubikon Centrum považuje při realizaci aktivit ve věznicích za důležité, a tím je návaznost na služby na svobodě. „Klienty ve věznicích informujeme o nabídce našich služeb po propuštění, zejména o činnosti Pracovní agentury Rubikon a dluhové poradně.“ říká vedoucí vězeňských programů Rubikon Centra Kristýna Makovcová. „Slyšet konkrétní příklady dobré praxe, kdy se klientům se záznamem v rejstříku trestů daří

s pomocí našich pracovních poradců nalézt pracovní uplatnění, může být pro odsouzené před propuštěním dobrou motivací.“ Právě motivace klientů hledat si po propuštění legální práci a aktivně řešit svou situaci jsou spolu s dobrovolností dalšími důležitými aspekty pro účast klientů v aktivitách.

Dalšími formami informování klientů o službách na svobodě jsou pak informační materiály jako plakáty, letáky a brožura První kroky ke svobodě, kterou Rubikon Centrum vydalo již ve třetím vydání. Od letošního roku jsou rovněž do spolupracujících věznic zasílány aktuální pracovní nabídky Pracovní agentury Rubikon pro klienty s kriminální minulostí, na které mohou reagovat odsouzení s blížícím se termínem propuštění.

Zaměstnání a řešení dluhů jsou klíčové

V loňském roce se aktivit Rubikon Centra ve věznicích zúčastnilo celkem 543 odsouzených, v 1. pololetí roku letošního to bylo 179 klientů. Z účastníků aktivit ve věznicích v roce 2012 s termínem výstupu v témže roce více než jedna třetina navázala spolupráci i na svobodě.

Ve věznicích se klienti mohou zapojit do jedné či více aktivit, podmínkou pro zapojení by měla být doba přibližně 9 měsíců do propuštění a návrat do některého z krajů, kde Rubikon Centrum nabízí návazné služby, tj. Praha, Středočeský, Ústecký a Karlovarský kraj, případně Liberecký. Při výběru vhodných klientů do aktivit hrají důležitou roli pracovníci jednotlivých spolupracujících věznic. V některých věznicích se konají tzv. náborové skupiny, kdy skupině klientů jsou pracovníky Rubikon Centra představeny jednotlivé aktivity, do kterých se mohou zapojit, a rovněž i služby a průběh spolupráce na svobodě. S klienty jsou pak individuálně vyplňovány dotazníky, kdy je ověřována jejich motivace a mapována situace po propuštění. V loňském roce byly tyto individuální pohovory realizovány se 118 klienty. Z vyhodnocení dotazníků pak vyplývají zajímavé údaje o této cílové skupině – např. 93% dotazovaných uvedlo, že je zadluženo a 63% má exekuce. Celkem 76% dotazovaných uvedlo, že před nástupem do VTOS mělo zaměstnání, pouze 31% však pracovalo na stálý pracovní poměr. Z dalších údajů pak např. vyplývá, že 75% nemá vytvořený životopis a 18% nemá zajištěno ubytování. V návaznosti na tyto údaje je pak zřejmé, že největší zájem mají klienti o služby z oblasti hledání

zaměstnání a řešení dluhů. „Právě dlouhodobá zkušenost Rubikon Centra s touto cílovou skupinou ukazuje, že oblasti zaměstnání a zadluženosti jsou z hlediska reintegrace těchto osob klíčové,“ říká Kristýna Makovcová.

Rubikon Centrum je nestátní nezisková organizace, která působí v ČR již 19 let v oblasti prevence kriminality a efektivního řešení následků trestných činů. Cílem sdružení, všech jeho projektů a aktivit, je opětovně začlenění lidí s trestní minulostí do společnosti, rozvoj jejich schopností pro uplatnění na trhu práce a dosažení jejich sociální a pracovní integrace.

Aktuálně Rubikon Centrum spolupracuje se 13 věznicemi v 5 krajích ČR, jsou jimi věznice Bělušice, Horní Slavkov, Jiřice, Kynšperk nad Ohří, Oráčov, Ostrov nad Ohří, Praha Pankrác, Praha Ruzyně, Praha Řepy, Rýnovice, Stráž pod Ralskem, Vinařice, a Všehrdy. V loňském roce se spolupráce realizovala také s věznicemi Drahonice, Nové Sedlo a Praha Ruzyně - Velké Přílepy.

Kontakt:
Rubikon Centrum
Korunní 101, 130 00, Praha 3
tel.: +420 296 180 297,
+420 739 470 408
e-mail: info@rubikoncentrum.cz
www.rubikoncentrum.cz

Motivační programy

ZZ (Získej zaměstnání) jde o skupinový program vedený lektory interaktivní formou. V programu klienti získávají znalosti, které zvyšují jejich šance při získávání a udržení zaměstnání. Jedná se o pomoc při sestavování životopisu, přípravu na přijímací pohovor a jednání se zaměstnavatelem či získání větší orientace na trhu práce. Účastníci programu se rovněž učí, jak řešit problémy a mezilidské konflikty. Důraz je kladen na osvojování praktických dovedností formou hraných rolí a dalších forem skupinové práce.

Rekvalifikační kurzy

Cílem těchto kurzů je zvyšování a rozvíjení kvalifikace klientů, vedoucí ke zvýšení jejich úspěšnosti a konkurenceschopnosti na trhu práce. Kurzy se orientují na dělnické profese a jejich zaměření vychází ze zjištěné poptávky a aktuálních potřeb trhu práce (např. obsluha křovinořezu, motorové pily a sekačky). Kurzy provádějí odborné a akreditované vzdělávací instituce, se kterými Rubikon Centrum spolupracuje.

Besedy

„Kroky před a po propuštění“ cílem besed je komplexní příprava na situaci po propuštění, motivace klientů k aktivnímu podnikání kroků,

Jana - příběh s dobrým koncem

Janě se po propuštění z vězení podařilo začít znovu. Úspěšně absolvovala dotované šestiměsíční místo provozní asistentky v Rubikon Centru, ale navázala také blízký vztah se svým tříletým synem. Náplní práce Jany jako provozní asistentky bylo přijímání a objednávání klientů, administrativní práce a pomoc při zajištění chodu kanceláře. „Jana se na pozici dobře osvědčila, jasně se ukázaly její kompetence a zkušenost s administrativní prací zásadně posílila Janino sebevědomí,“ říká pracovní poradce Martin Mudra, který pracuje na pobočce Rubikon Centra v Ústí nad Labem. Po třech měsících od nástupu se s Janou začal připravovat na její odchod po vypršení dotace s cílem nalézt vhodné zaměstnání na běžném trhu práce.

Jana si pod vedením pracovního poradce zaktualizovala životopis, začala také lépe reflektovat své schopnosti a šance uplatnit se i v kvalifikovaných zaměstnáních. S poradcem dále řešila, jak podat zaměstnavateli svou minulou trestnou činnost tak, aby nesnížila své šance na trhu práce a přesvědčila zaměstnavatele o svém nynějším zodpovědném přístupu k životu i zaměstnání. Začala reagovat na inzerované pracovní nabídky a vzápětí byla pozvána na výběrové řízení na pozici v call centru. Na toto výběrové řízení se pak spolu s pracovním poradcem připravovala, úspěšně jej absolvovala a ke své velké radosti byla přijata. Do nového zaměstnání nastoupila ihned po skončení pracovního poměru v Rubikon Centru. V současné době zaměstnává Rubikon Centrum na těchto dotovaných pracovních místech tři provozní asistentky.

Programy ve věznicích v roce 2012

Aktivita	Počet běhů	Počet účastníků
Motivační programy ZZ	13	126
Kurzy finanční gramotnosti a řešení zadluženosti	20	201
Mobilní dluhové poradny	23	184
Rekvalifikační kurzy	8	91
Dílny k podpoře pracovních návyků	4	62
Besedy Kroky před a po propuštění	2	18

Počet klientů Rubikon Centra ve věznicích byl v loňském roce 543 osob - vzhledem k tomu, že někteří klienti se účastnili více aktivit, je celkový součet účastníků jednotlivých aktivit vyšší.

kteří vedou k snadnému vstupu do života na svobodě (bez konfliktů se zákonem) a k získání a udržení zaměstnání.

Kurzy finanční gramotnosti a řešení zadluženosti

Cílem kurzu je informovat klienty o problematice dluhů a jejich vzniku. Klientům jsou vysvětlovány způsoby předcházení předluženosti, prostředky řešení, mapování dluhů, efektivní způsob komunikace s věřiteli a právní rámec exekucí. Snažíme se zvýšit znalosti a dovednosti potřebné pro řešení zadluženosti. Součástí programu je také poskytnutí nástrojů pro odpovědné plánování osobních financí účastníků a návod na efektivní zacházení s osobním rozpočtem a jeho sestavení. Účastníci jsou vedeni k zamyšlení nad svými právy a povinnostmi, a to jak v případě zadlužení, či obecně platebních povinností, tak v případě dalších rizikových situací, jako je například práce na černo.

Mobilní dluhové poradny

Cílem je především poskytnout konkrétní individuální pomoc klientům, a to v řešení problematických situací souvisejících s jejich zadlužeností. Poradna je k dispozici klientům formou dojíždky odborných dluhových poradců Rubikon Centra do věznic. Obvykle navazuje na Kurz finanční gramotnosti a řešení zadluženosti, může proběhnout i opakovaně.

Spolupráce Věznice Znojmo s farní charitou Tábor

Ludmila Kurdíková

V rámci programů zacházení s odsouzenými se řeší také otázka návratu odsouzeného zpět do běžného života. Aby se zvýšila pravděpodobnost toho, že se odsouzený již nevrátí zpět do vězení, pracují specialisté oddělení výkonu trestu s odsouzenými na tom, jak je zpět začlenit, jak jim najít zázemí a práci. Součástí těchto programů je také spolupráce s organizacemi, které tento návrat pomáhají realizovat. Jednou z organizací, se kterou v současnosti začala spolupracovat znojemská věznice, je farní charita Tábor, centrum Auritis. Různorodá náplň aktivit tohoto centra zahrnuje například různé varianty poradenské činnosti, buď ve formě individuální terapie jako je poradenství pro rodiče a další členy rodiny, sociální práce a individuální programy pro klienty po ukončené léčbě drogové závislosti. Další náplní této organizace je kontaktní centrum, které řeší pomoc HIV pozitivních, zprostředkovává léčbu, potravinový, vitamínový a hygienický servis.

8. červen byl pro Věznici Valdice dnem, kdy se poprvé v objektu věznic skládala prestižní zkouška z angličtiny. Tuto možnost měli dva odsouzení – Jaroslav a František, kteří předstoupili před komisi a pokusili se o složení cambridgeských zkoušek třetí úrovně a získání certifikátu First Certificate of English.

Tento projekt je v českých věznicích jedinečnou a unikátní akcí a poděkování si zaslouží kaplan Aleš Jaluška, který devět let věnoval svoji energii několika odsouzeným a pomohl jim na cestě k dosažení tohoto certifikátu. Celý proces skládání zkoušek nebylo jednoduché zorganizovat, neboť společnost British Council vyžaduje splnění svých podmínek k tomu, aby byla zachována důvěryhodnost a prestiž zkoušky. Díky vstřícnosti ředitele Jiřího Macha se podařilo kaplanu Jaluškovi sladit omezení daná výkonem trestu odnětí svobody a podmínkami společnosti tak, aby se mohla zkouška uskutečnit. Věznice Valdice byla po dohodě s vedením British Council výjimečně uznána jako oprávněné zkušební místo. Pro tuto akci byla vyčleněna místnost, kde měli všichni účastníci adekvátní zázemí. Jednou z podmínek je též minimální počet zkoušených osob,

Unikátní projekt ve valdické věznici

Eva Francová

a to dva. Tato podmínka byla splněna, a zkouška se tedy mohla v sobotu uskutečnit. Zkušební komisi tvořili dva komisaři a supervizor jmenovaný British Council, kdy minimálně jeden z nich musel být rodilým mluvčím. Zkouška, která začíná na všech zkušebních místech ve stejný čas, se skládala z pěti částí – čtení, psaní, gramatický test, poslech a konverzace. Každá část trvá cca 60 minut. Zkušební komisaři se vyjadřovali velmi pozitivně o připravenosti celé akce a překvapila je i disciplinovanost obou zkoušených. Písemná část se zasílá přímo do Anglie k vyhodnocení, takže v současné době nelze říci, zda zkoušku úspěšně složili. Odsouzení zažívali stejnou trému, jako kdokoli z nás před důležitou zkouškou. Museli prokázat určitou dávku zodpovědnosti, cílevědomosti a znalostí. Podmínky pro učení a vzdělávání jsou ve výkonu trestu

V rámci terénního programu, předává informace, provádí monitoring, krizovou intervenci a sběr injekčního materiálu. Co se týká primární prevence, ta je založena na jednorázových besedách a vzdělávacích programech pro spolupracující profese. V rámci resocializačního programu potom provádí nácvik sociálních dovedností a probační program založený na kontaktu s uvězněnými klienty a s klienty po výkonu trestu. Spolupráce s věznicí bude doplňovat tuto činnost v rámci výkonu trestu. Začátek spolupráce je motivační a to v tom, že odsouzení malovali obrazy, které tato charita vystavuje v Táboře pro veřejnost. Letos je to již druhá výstava výtvarných děl odsouzených. První se uskutečnila ve spolupráci s Jihomoravským muzeem ve Znojmě a setkala se s velmi kladným ohlase. Výstava, kterou pořádá farní charita v Táboře, chce ukázat, že terapie formou výtvarné tvorby je účinná a efektivní a že výtvarná díla odsouzených jsou mnohdy na velmi vysoké úrovni a srovnatelná s výtvarnými díly profesionálních malířů a grafiků. Předpokládáme, že další úroveň spolupráce bude v rovině sociálního poradenství odsouzeným, pomoc specialistům v rámci specializovaného oddělení Toxi ve věznici, při léčbě drogové závislosti a tím následnou změnou postoju, návyků a celkového pohledu na řešení krizových životních situací.

přeci jen trochu jiné, než na svobodě. Jeden z odsouzených je odsouzen do věznice se zvýšenou ostrahou a čeká ho ještě 15 let za mřížemi, druhý má před sebou ještě 4 roky; svým chováním a přístupem k výkonu trestu se již ze zvýšené ostrahy propracoval do věznice s dozorem a jeho podmínky pro studium byly tedy o něco lepší, než je tomu ve zvýšené ostraze. Jaroslav i František dokázali, že i výkon trestu se dá využít ke vzdělávání, ke smysluplnému využití času a ke zdokonalování pozitivních stránek své osobnosti. Oba dva nyní budou netrpělivě čekat na vyhodnocení svého pokusu. I kdyby neuspěli, faktem zůstává, že dokázali věnovat svůj čas smysluplné činnosti a posílit tak svoje šance na běžný život na svobodě.

Řekněte nám něco o sobě? Věk, délka trestu, údaje o vzdělání?

František: Je mi 40 let, a do konce trestu mi zbývá ještě 15 let. Celková délka trestu je 25 let. Vystudoval jsem střední průmyslovou školu strojnickou v Praze.

Jaroslav: Je mi 33 let, délka trestu je 14 let, jsem vyučený zedník, ve zdejší věznici student střední soukromé školy, v tomto roce jsem skládal maturitu.

Proč jste se rozhodl studovat angličtinu? Měli jste již nějaké základy?

František: Angličtinu studuji již od svých 15 let, kvůli cestování. Na

střední škole jsem měl angličtinu čtyři roky a maturoval jsem z ní za jedna. Ale to byla pouze školní angličtina. Potom jsem navštěvoval jazykové školy a následoval půlroční pobyt v Anglii a měsíční v USA. **Jaroslav:** Pro svoji budoucnost, pro lepší uplatnění jak pracovní, tak pro budoucnost. Měl jsem pouze hrubý základ.

Bylo studium náročné?

František: Na střední škole náročné nebylo. Později v jazykové škole, kde vyučovali rodilí mluvčí, náročné bylo. A také mě více bavilo. **Jaroslav:** Pro mne ano.

Pokud uspějete, získáte mezinárodně platný cambridgeský certifikát. Co to pro vás bude znamenat a jak byste chtěli vědomosti v životě uplatnit?

František: Bude to zadostiučinění a takový opěrný bod, od kterého bych se chtěl dále zdokonalovat v angličtině. Dává mi to velkou motivaci k učení a otevírá větší možnosti, jak se uplatnit v životě. Mohl bych pracovat v cestovním ruchu, nebo odjet za prací někam do zahraničí. Chtěl bych také dále cestovat právě do anglicky mluvících zemí.

Jaroslav: Bude to pro mne znamenat spoustu věcí. Třeba uplatnění na trhu práce. Chtěl bych i dál rozšiřovat své vědomosti.

systému osobních hodnot oproti hodnotám společnosti, podniků a organizací. Závěrečná část tohoto modulu je věnována sestavení vlastní osobní ústavy každého z účastníků, čímž si mohou nastavit pravidla svého chování. Tato ústava napomáhá ke zpětné vazbě svého vlastního chování a zároveň s tím i ke zvyšování sebevědomí.

Modul II. Komunikace a vlastní prezentace

Druhý modul je zaměřen na seznámení se základy komunikace jako předpokladu úspěšného zařazení do společenského i pracovního života. Účastníci si osvojí kritéria pro určování společenské významnosti, hlavní zásady společenských pravidel, naučí se a prakticky vyzkoušejí zvládání základních společenských a pracovních situací. Jsou zde praktickým způsobem probírány druhy komunikace a její využití při dosahování vlastních zájmů a potřeb, empatie, aktivní naslouchání, apod. Další částí je praktický nácvik elek-

tronické komunikace, simulovaného internetu, používání e-mailu a sociálních sítí. Za tímto účelem byla vytvořena uzavřená síť s možností vyhledávání vybraných internetových stránek se zaměřením na státní správu a hledání zaměstnání. V tomto modulu se účastníci rovněž seznamují se společenskými normami v souvislosti s oděvní kulturou a vhodností, důležitými zásadami a pravidly, která k odívání patří.

Modul III. Působení v souladu s předpisy ČR

Cílem třetího modulu je naučit se žít a pracovat v souladu s předpisy ČR, naučit se stanovovat si realistické cíle a hledat účinné strategie k jejich dosahování a překonávání překážek. Účastníci by měli pochopit význam dodržování předpisů a zákonů ČR jako součást přípravy na zařazení do samostatného života a na trh práce. Účastníkům je poskytnuta základní informace o zákonech ČR a vybraných základních právních předpisů ČR. Samostatnou oblastí jsou zákony, které se vztahují k sociální politice ČR. Dalším cílem tohoto modulu je pochopení významu finanční gramotnosti, co by nástroje pro člověka

k zvládnutí finančního rozhodování v různých životních situacích a etapách - domácnost a její potřeby, majetek, rodinný rozpočet, způsoby placení, finanční produkty, stanovení perspektivních osobních cílů, dlouhodobé plánování různých složek svého života a průběžného hodnocení dosažených výsledků.

Modul IV. Pracovní poradenství

Cílem tohoto modulu je navázat na výsledky předchozích modulů a individuálně či skupinově řešit možnosti pracovního uplatnění v ČR konkrétních účastníků se zaměřením na region místa bydliště a dosažené kvalifikaci - individuální výběr povolání, volba pracovního zařazení, faktory ovlivňující volbu povolání, aktuální možnosti volných pracovních míst v ČR.

Modul V. Informační základna pro hledání zaměstnání

Cílem modulu je pochopení nutnosti spojovat rozhodování s vyhledáváním potřebných informací a se znalostí vhodných příležitostí a svých osobních předpokladů - naučit se

vyhledávat, třídit a správně využívat potřebné informace. Uvědomit si, které informace jsou důležité při výběru povolání a kdo může kvalifikované poradit při výběru vhodného pracovního místa. Součástí je také příprava na přijímací pohovor, rady, jak napsat správně životopis, a také nácviky vyplňování formulářů, vyhledávání pracovních nabídek internetu, odpovídání na inzeráty, a podobně.

Modul VI. Adaptace na společnost a pracovní proces

Šestý modul je zaměřen na uvědomění si nevyhnutelnosti změn v životě spojených se zahájením pracovního procesu. Poznání způsobů, jakými je možné se na tyto změny připravit a jak je zvládnout. V této části jsou účastníkům vysvětleny jednotlivé týmové role, problematika komunikace v rámci týmové spolupráce, prevence psychického selhání při možném neúspěchu (ztráta zaměstnání, osobní problémy), sociální dovednosti, které napomáhají efektivní orientaci v sociálních vztazích, odpovědnosti za chování a uvědomění si důsledků jednání, zvyšování schopnosti řešit problémy a konflikty, reakce na stres, neúspěch, kritiku, apod.

Program pro mladistvé ve Věznici Plzeň

Mojmír Šauer

Od března do května se ve Věznici Plzeň uskutečnil první běh programu pro mladistvé a odsouzené do 26 let s cílem přípravy jejich návratu do společnosti a zapojení na trh práce. Projekt připravila společnost Volonté Czech o.p.s., a zúčastnilo se šest odsouzených do 26 let a čtyři mladiství. Projekt je financován z Evropského sociálního fondu prostřednictvím operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a státního rozpočtu ČR.

Program se skládá z následujících šesti propojených výukových modulů:

Modul I. Zapojení do společenského a pracovního procesu

Cílem tohoto modulu je ověření osobnostního potenciálu cílové skupiny a podpora jejich rozvoje směrem k trhu práce, pochopení svých emocí, strachů, životního přístupu, vyrovnání se s kritickou situací, zvýšení sebevědomí, uvědomění si vlastní viny. V této části se účastníci seznámí

s důležitostmi stanovování osobních cílů vedoucích ke zlepšení svých schopností a s tím zvyšující se šance uplatnění ve společenském životě. Je jim také názorně předvedena SMART metoda stanovování osobních cílů a naplňování jednotlivých kroků k jejich splnění. Vzhledem k problematice uplatnění cílové skupiny na trhu práce je důležité znát jejich profesní přednosti, tak i prostor ke zlepšení základních individuálních dovedností. Dalším cílem tohoto modulu je nastavení procesu zlepšování jejich individuálních dovedností k uplatnění ve společnosti, korekce

Učitelé za mřížemi

Získat zkušenosti z odlišného prostředí a z práce s jinou sociální skupinou, umožňují středoškolským pedagogům projekty Univ a Univ 2 Kraje. V rámci těchto projektů působí učitelé ve věznících, kde vyučují osoby ve výkonu trestu.

Tyto projekty MŠMT ČR od roku 2005 s využitím evropských a státních prostředků rozvíjely schopnost stovek středních odborných škol vzdělávat i dospělou klientelu a vytvářet pro dospělé vzdělávací programy na míru.

V současné době pokračují projekty Univ aktuálním projektem Univ 3. Příkladem úspěšné spolupráce tradiční střední školy s věznicí je v něm symbióza školy SOU a SOŠ SČMSD Lomnice u Tišnova s Věznici v Kuřimi. Na bázi vzdělávání se tak ocitly ve vzájemné spolupráci dvě velmi rozdílné instituce. Na jedné straně střední škola s příjemného a klidného prostředí zámku v Lomnici, mj. držitel Zlatého certifikátu kvality Sdružení soukromých škol Čech, Moravy a Slezska. Na straně druhé pak věznice s ostrahou, působící na okraji průmyslové zóny Kuřimi, deset kilometrů severně od Brna.

Škola vyučuje děti i dospělé v řadě oborů, mezi nimi v maturitním studiu třeba ekonomiku a podnikání se zaměřením na management golfu nebo sociální činnost, vedle toho učební obory kadeřník a kuchař číš-

ník, v nástavbovém studiu vlasovou kosmetiku a v dalším vzdělávání opět kadeřnické obory, dále péči o osobu blízkou, obor pomocný pracovník při zajišťování rautů a banketů, úklidový pracovník administrativních ploch nebo úklidový pracovník - speciální práce. Naproti tomu věznice je určena pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených mužů starších 18 let. Mají zde i oddělení pro výkon trestu mladých dospělých (s dozorem) a specializované oddělení pro výkon trestu sexuálních delikventů. Ubytovací kapacita věznice je bezmála 500 odsouzených.

Úklidoví pracovníci z věznice

V projektu Univ 3 začala SOU a SOŠ SČMSD Lomnice u Tišnova s kuřimskou věznicí spolupracovat právě výukou vybrané skupiny mužů ve výkonu trestu, a to v programu úklidový pracovník - speciální práce. Škola přitom využila vzdělávací program, který v projektu vytvořilo gymnázium, SOŠ a SOU Mikulov ve spolupráci s odbornou břeclavskou úklidovou firmou MR servis.

V průběhu srpna 2013 jej lomnická škola pilotně ověřila právě se skupinou odsouzených mužů z věznice. Podle informace Lenky Řehákové, koordinátorky projektu Univ 3 v Jiho-moravském kraji, je většina účastníků pilotáže krátce před propuštěním. „Skupinu účastníků pilotáže tvoří osm odsouzených ve věku od 20 do 50 roků, se základním i středním vzděláním,“ upřesňuje ředitelka lomnické školy Libuše Procházková. Jak dodává ředitelka věznice Zuzana Kalivodová, vyhledala věznice na svém výstupním oddělení nejvhodnější klienty vzdělávání mezi odsouzenými, kteří v zařízení pobývali delší dobu (nad tři roky) a jsou asi půl roku před propuštěním.

„Šlo nám o to, aby odcházeli z výkonu trestu s novými znalostmi a motivací uplatnit je v práci i po propuštění. Uvítali jsme, že mají ve výuce intenzivní aktivitu, navíc při ní udělali i kus práce,“ vysvětluje Kalivodová. Od samého začátku kurzu, po prvotním diagnostickém modulu se podle L. Procházkové všichni účastníci aktivně zapojili: „V teoretické části měli dotazy k problematice, při praktické části pak byli velmi pracovití a projevíli o problematiku velký zájem.“ A co se vlastně učili? Úklidový pracovník - speciální práce je podle vysvětlení ředitelky Procházkové vzdělávací programem s širokou problematikou. Jeho časová dotace je 100 hodin, zatímco související obor

úklidový pracovník administrativních ploch má jen 60 hodin. „Vzdělávání v programu Úklidový pracovník – speciální práce směřuje k tomu, aby účastníci získali, na úrovni odpovídající jejich schopnostem a učebním předpokladům, odborné kompetence pro kvalitní a samostatnou činnost úklidového pracovníka,“ vysvětluje ředitelka školy. Naučí se přitom speciální dovednosti pro práci při údržbě povrchů, jako jsou mramor, žula, kůže, kámen nebo PVC, pracovní postupy při uzavírání ošetřených ploch, ale i řešení problémů nebo plánování a organizaci práce.

Škola o prázdninách

Po srpnové výuce čekala osmičku účastníků kurzu ve věznici 31. srpna zkouška nanečisto. „Neodnáší si z ní přímo platný certifikát, ale získali znalosti a dovednosti. Po propuštění je mohou uplatnit a získat certifikát složením zkoušky v této dílčí kvalifikaci,“ vysvětluje ředitelka věznice. Spolupráce lomnické školy s věznici Kuřim nevznikla náhodně. „Byla jednou z možností, jak získat aktivního účastníka kurzu v období prázdninového klidu a dovolených,“ vysvětluje ředitelka školy Procházková. Vzhledem ke spolupráci školy a vedení věznice při jiných mimoškolních akti-

vitách byla podle ní nabídka pilotáže nového programu vzdělávání jen dalším krokem již úspěšné spolupráce. Organizace pilotáže náročného programu byla v období školních prázdnin pro pedagogy usnadněna tím, že program mohl být realizován v dopoledních hodinách, což by během běžné výuky ve školním roce nebylo možné. „Náročné bylo zajištění materiálního vybavení, přizpůsobení výuky režimu věznice, zajištění požadovaných materiálů a ploch. Vše se ale podařilo zvládnout díky vstřícnému přístupu paní ředitelky PhDr. Zuzany Kalivodové a zaměstnanců věznice,“ oceňuje Procházková. Porovnávat zájem žáků středního vzdělávání s přístupem a pozorností odsouzených ve věznici je ovšem podle slov ředitelky školy velmi obtížné: „Žáci ve škole mají tisíc dalších různých aktivit a zájmů, odsouzený má zcela jiný přístup...“ Jak připouští ředitelka Procházková, byly pocity učitelů při prvním vstupu do prostor věznice velmi stísněné. Nastupovaly i pochyby, zda vůbec dokáží v tomto prostředí pracovat. „Vstřícný přístup, organizační zajištění, ochota, trpělivost a pomoc personálu a vedení věznice ale postupně zklidnily naše negativní pocity a obavy z neúspěchu. Problémy se vždy vyřešily „za pochodu“ a bez narušení výuky,“ shrnuje Procházková.

Realizaci pilotního ověřování tak náročného programu komentuje zpětně ředitelka Procházková v rámci spolupráce školy s věznici jako „krok do neznáma“. Už v polovině srpna, kdy byla realizována více než polovina programu, ale hodnotila zkušenost jako pozitivní: „Velké poděkování patří především paní ředitelce věznice, která svým pozitivním postojem k dalšímu vzdělávání a motivací zaměstnanců věznice připravila pro celý pilotní tým a účastníky vzdělávání velmi dobré podmínky pro úspěšné zvládnutí pilotáže.“

Další vyhlídky

Ve věznici v Kuřimi čekají v nejbližší době schválení provozu vlastního školicího střediska, které bude v dalším vzdělávání pokračovat. Věznice se tak stane jednou z poboček Středního odborného učiliště provozovaného Vězeňskou službou ČR. „Začneme tím, co vězeňská služba potřebuje, a to jsou dobří kuchaři. Proto se u nás budou vyučovat například učňovské obory kuchař nebo příprava studené kuchyně,“ říká ředitelka Kalivodová. „Pokud budeme ke spolupráci s tímto střediskem vyzváni, rádi se zapojíme,“ reaguje ředitelka lomnické školy Procházková.

Smrt za mřížemi: Sebevraždy vězňů

Miloslav Jůzl

Jednou z nejčastějších příčin úmrtí odsouzených osob bývají sebevraždy, suicidium, suicidium. Vězeňská služba velmi bedlivě zkoumá i příčiny i statistiky sebevražd a pravidelně je vyhodnocuje. Pokud sebevrah zanechal dopis „na rozloučenou“, pak se o příčině dozvíme více, pokud ne, pak je problém složitější a penitenciární a forenzní experti se mohou jenom domnívat. Vězeňská služba vždy rozlišuje, zda se jedná o pokus o vraždu nebo o vraždu dokonanou. Situaci o sebevraždách na věznicích a vazebních věznicích obvykle monitorují a analyzují psychologové.

Za zdařilý příklad zprávy o sebevraždách lze považovat studii psycholožky Zuzany Bratové z roku 2011 (ss. 7-11), přibližující zevrubně problematiku sebevražd ve výkonu trestu a vazby.

Základní pojmy

Suicidium, suicidální = sebevražda, sebevražděný

Suicidální chování: nápady, myšlenky, výroky a proklamace, aniž by muselo dojít k vlastnímu suicidálnímu aktu.

Suicidální jednání: behaviorální projevy, které aktivně směřují k sebevražděnému počínání (příprava suicidálních prostředků, pokus, sebevražda).

Účelové suicidální jednání: cílem není smrt, ale vyřešení jinak svízelné situace. Cíl je sledován nevědomě.

Demonstrativní suicidální jednání: cílem není smrt, ale vyřešení jinak svízelné situace. Cíl je sledován vědomě.

Při posuzování sebevražděného pokusu jde o rozlišení účelového a demonstrativního chování v rámci psychologické terminologie. Účelovým jednáním se v odborném významu rozumí skutečnost, že jednání má

nějaký cíl (převážně snahu uniknout z nějaké situace), avšak nejde o vědomě předstírání. Např. mezi účelové reakce se řadí tzv. vazbová psychóza, která se vyznačuje nehorázně nesmyslnými odpověďmi na otázky,

nout, případně se něčemu vyhnout. Jde o vědomě předstírání. (Vězeň může například tvrdit, že spolýkal léky, aby se dostal do nemocnice, ačkoli to není pravda.) Zkratkovitě suicidální jednání: jednání, které co nejrychleji vede k cíli, bez zamyšlení nad jinými možnostmi a výhodami a nevýhodami takového jednání. Co nejrychleji vyřešit nepříjemnou situaci i za cenu vlastního života. Nenapadne ho v danou chvíli nic jiného. Bilanční suicidální jednání: na základě předchozího bilancování, kdy člověk dojde k závěru, že jeho stávající situace je pro další život neúnosná.

Suicidální dohoda: dva nebo více lidí se dohodne, že spáchají sebevraždu. Často je jeden induktorem, který přesvědčí o nutnosti a vhodnosti zemřít toho druhého.

Rozšířená sebevražda: má jednoznačný patologický podklad, kdy duševně nemocný pod vlivem depresivního prožívání či imperativních halucinací spáchá sebevraždu a vezme sebou ještě někoho ze svých blízkých. Nutno odlišit do vraždy s následnou sebevraždou, kdy není přítomna psychotická motivace. Obě výše zmíněné jsou ve vězení málo časté.

Suicidální myšlenky: neverbální i verbální projev toho, že se jejich nositel zabývá myšlenkami na sebevraždu. Mohou být egosyntonní (tj. chtěné, pro daného jedince žádoucí) či egodystonní (nechtěné, rušivé, obtěžující, daného jedince trápi a nechce je mít).

Myšlenky na sebevraždu jsou v některém období života přítomny u mnoha lidí a nemusí být nutně patologickým symptomem. Například dospívající se v rámci svého psychického vývoje mnohdy vyrovnávají s faktem konečnosti života tím, že o sebevraždě často hovoří, případně si ji představují či provádějí myšlenkové experimenty typu co kdyby. Přesto však není možné sdělené přemítání o sebevraždě zlehčovat, ale je třeba zasadit je do životního kontextu jedince a zhodnotit z hlediska těchto dimenzí: intenzity, odklonitelnosti, konkrétnosti.

Suicidální tendence: příprava prostředku pro spáchání sebevraždy.

Suicidální pokus: každý život ohrožující akt s úmyslem zemřít, avšak nikoliv s letálním koncem. Otázka, zda se liší od dokonané sebevraždy pouze kvantitativně (suicidium se nepovedlo), nebo i kvalitativně, nebyla dosud uspokojivě zodpovězena.

Parasuicidium: suicidální pokus, u něhož není úmysl zemřít. Jde spíše o sebepoškození. I to však může skončit letálně.

Suicidium: Jan Prokop, psychiatr: „Sebevrah je ten, který očekává, že si svým činem smrt přivodí“. Toto vymezení ovšem nezahrnuje nevědomé motivy, proto je pro vymezení sui-

cidia vhodnější Stengelova definice: „záměrný a sebepoškozující akt, při němž si osoba, která se ho dopouští, nemůže být jista, zda jej přežije“.

Co není sebevražděné jednání:

Sebeobětování: smrt má význam oběti, chybí vědomá touha zemřít. Sebezabití: není přítomná snaha zemřít nebo si uškodit. (například vyskočení z okna při halucinacích nebo jiných poruchách vědomí – postižený je například přesvědčen, že dokáže létat, takže skokem z okna se nechce zabít, ale předvést své schopnosti, nebo je přesvědčen, že musí uniknout pronásledovatelům).

Rizikové skupiny a motivace

Rizikové skupiny:

- Lidé s duševní poruchou, hlavně s depresí, schizofrenií, úzkostnými stavy a fobií.
- Lidé s různými typy závislostí.
- Lidé, kteří překonali v nedávné minulosti závažné duševní trauma (smrt milované osoby, ztrátu zaměstnání, neúspěch ve škole, ztrátu životního cíle...).
- Lidé se sebevražděným pokusem v minulosti.
- Osoby se sebevraždou v rodinné historii.
- Osamělí lidé, bez sociální opory.
- Lidé, kteří ztratili smysl života.
- Lidé se sebevražděnými myšlenkami, mluvící o sebevraždě, kteří sebevraždu plánují.
- Lidé se sklonem k impulzivnímu jednání v zátěži.

Motivace sebevražděného chování = příčiny

Sebevražda jako cíl: život je nesnesitelný, člověk nevidí jiné řešení, chce se ho zbavit.

Sebevražda jako prostředek: člověk jiné trestá, mstí se, manipuluje

Vnitřní příčiny:	Vnější příčiny:
- změny osobnosti	- rodinné prostředí (vztahy)
- poruchy osobnosti	- pracovní prostředí, nezaměstnanost
- hormonální změny	- vliv vrstevnických skupin
- duševní poruchy	- ztráta zázemí
- poruchy intelektu	- ekonomické příčiny

Příčiny z hlediska psychologie:

- zvládání zátěže (ztráta nebo ohrožení ztrátou důležité hodnoty) – zejména nedostatek schopností pro její zvládnutí, a to jak trvalý (charakterové rysy, poruchy osobnosti, jiné poruchy), tak dočasný (příliš velká ztráta nebo ohrožení, momentální oslabení),
- ztráta smyslu života,
- oslabený sebezáchovný pud,
- posttraumatická stresová porucha,
- agrese,
- autoagrese,
- útěk ze situace.

Motivace sebevražděného jednání u vězněných osob:

- zátěžová situace po uvěznění – multistres – izolace, změna režimu a zvyku, neznámé prostředí, přerušování vazeb, neklid, očekávání – velké nároky na adaptační mechanismy,
- výčitky svědomí (realistické i nerealistické),
- pomsta personálu,
- účelové jednání před soudním líčením (simulace duševní choroby),
- situační motivy (problémy se spoluvězni: šikana, vyhrožování, nucení k různým činnostem atd.),
- situace v rodině.

Varovné signály

Presuicidální vývoj (vývoj před sebevraždou) může být dlouhý a událost, která se zdá být příčinou sebevraždy, je jen spouštěcí mechanismus.

Presiucidální syndrom = soubor typických příznaků před sebevražděným činem:

1. zúžení subjektivního prostoru
 - situační: ztráta orientace v situaci, pocit zavalení problému, ztráta nadhledu, pocit „chycení v pasti“, neschopnost vyhrát nad situací a ovlivnit ji
 - dynamické: jednostranné emoce (beznaděj, zoufalství, strach, bezmoc), ztráta schopnosti regulovat emoce
 - vztahové: izolace, ztráta hodnoty vztahu, idealizace nefunkčního vztahu
 - hodnotové: „klasické“ hodnoty ztrácejí význam, bezmoc něco realizovat
2. obrácení agresivity a hněvu proti sobě: přesvědčení o vlastní neschopnosti, znevážení sebe sama, vina. Stoupá hněv a zadržování agrese - zvyšuje se riziko autoagrese.
3. naléhavé suicidální fantazie, přemýšlení nad postupem: pocity únavy, osvození, zbavení se bolesti a utrpení – připadá jako jediné řešení v souvislosti s body 1 a 2, fantazie přinášejí úlevu

Varovné signály u vězňných osob:

- beznaděj, zoufalství, smutek, úzkost a odpovídající tělesné projevy,
- pocity bezcennosti a viny,
- ztráta energie, zájmu, zhoršení v práci, nesoustředěnost, izolace,
- nechutenství, depresivní symptomy,
- zneužívání návykových látek,
- černobílé, později už jen „černé“ vidění situace,
- zbavování se oblíbených věcí, uspořádávání majetkových záležitostí,
- negativní poznámky o budoucnosti, poznámky o budoucnosti „beze mě“,
- náhlé změny chování, zvyklostí,
- suicidální úvahy, fantazie, hovory o úniku, smrti,
- nepřímé náznaky rozhodnutí zemřít,
- jasné sdělování záměru zemřít,
- agresivita, hostilita (rozbíjení cel, zařízení, neochota komunikovat s personálem...) – často vyhodnoceno jako neochota spolupracovat s personálem věznice, nikoliv jako varovný signál sebevražděného jednání. U velké části sebevražd a pokusu o sebevraždou, které se ve věznicích staly, lze toto jednání zpětně dohledat,
- samostatné umístění,
- duševní porucha, avšak bez psychiatrické péče,
- sebepoškozující, extrapunitivní nebo sebevražděné jednání v anamnéze,
- tenze před očekávanou nepříjemnou situací (soud),
- „neočekávané“ nepříjemné zprávy (dopis – ukončení vztahu, výsledek soudu v neprospěch vězněné osoby),
- chování v cele předběžného zadržení, při výslechu.

Z výše uvedeného je zřejmé, že pro stanovení rizika suicidálního jednání je třeba mít stanovenou „základní úroveň“ chování dané osoby. Některé jednání může být u dané osoby standardní, zatímco u jiné vysoce neobvyklé. Velmi obtížné je stanovení rizika u osoby, kterou vidíme poprvé v životě.

Komunikace s osobou s rizikem suicidia

Pro každého zúčastněného je suicidálně jednající člověk velmi náročný na kontakt a komunikaci. Neexistuje žádný algoritmus nebo podrobný návod jak komunikovat s takovýmto člověkem. Prioritou je vždy vlastní bezpečnost, pozor na projevy agrese. Přesto je nutné podotknout, že pro navození atmosféry alespoň částečné důvěry, která je pro jednání se sebevražděně jednajícím člověkem, ale i pro vstupní pohovor, nezbytná, je potřebná bezpečnost prostředí – to znamená jistá míra soukromí (není vhodný rozhovor ve skupině, před ostatními vězni, v místnosti, kde stále někdo prochází, před dozorcí, zejména zasahují-li do rozhovoru, a podobně). Pokud tyto podmínky není možné splnit, musíme očekávat možnost zkeslení sdělení, případně odmítnutí spolupráce.

Všeobecně, při podezření na základě varovných signálů, je vhodné:

- klidná verbální i neverbální komunikace,
- zjistit co nejvíce informací,
- pozorovat chování,
- přímo se zeptat, zda uvažuje o sebevraždě, pokud ano, jak je daleko (jen občasné myšlenky, představa – její realita a konkrétnost, plánování, příprava prostředků),
- zjistit, zda v minulosti někdy o sebevraždě uvažoval, jak daleko zašel,
- nabídnout kontakt se specialistou,
- domluvit konkrétní a termínovaný postup („zítra s Vámi promluví...“) a dodržet ho,
- snažit se komunikovat pokud možno o samotě, ne ve skupině odsouzených.

Při akutním riziku sebevraždy zjišťujeme:

- jak se osoba chová aktuálně,
- zda jsou přítomny bizarnosti v chování (slyší hlasy – tuto skutečnost nemusí přiznávat, je nutné si všimnout nápadností v chování, např. mluví pro sebe, jakoby odpovídá někomu neviditelnému, monotónní pohyby, nesouvislá řeč, ...),
- zda čin plánuje (dopis na rozloučenou, závěť),
- co chce sebevraždou vyřešit, zda má čin někoho ovlivnit,
- jaké má současné úmysly, zda má suicidální plán,
- jak pevně je rozhodnuta.

Při zjištění zvýšeného rizika sebevraždy (nikoliv akutního) předáváme osobu do péče psychologa. Při zjištění akutního rizika sebevraždy ihned informujeme odpovědné vedoucí osoby a lékaře. Osoba v akutním riziku sebevraždy patří do péče psychiatra.

Co můžeme udělat my při zjištění akutního rizika sebevraždy:

- pokusit se navázat verbální kontakt, neverbální komunikace klidná, otevřená,
- jasně komunikovat, pomalu, tolerovat odmlky – přizpůsobit se tempu, nevnučovat slova,
- soustředit se na osobu, zůstat klidný, projevit, že jsme tam „pro něj“,
- nemoralizovat, nefunguje apel na morálku, zodpovědnost, hodnoty – u depresivních osob může zvýšit výtčky a pocit trestuhodnosti,
- může pomoci formulace: „Rozhodnutí je na Vás, mojí povinností je chránit a najít jiné řešení, jak překonat zmatek, beznaděj.“, „Sebevražděný čin je možné odložit a dát šanci jiným řešením.“

- podporovat ve vyjadřování emocí, i negativních, nehodnotit,
- v případě agresivní osoby nezůstávat sám, nedělat rychlé pohyby, být stále čelem k osobě, ověřit si, zda v blízkosti není něco, co by mohlo posloužit jako zbraň,
- osobu nenecháváme o samotě,
- nesnažíme se poskytnout „odbornou krizovou intervenci“, zvládnout vše vlastními silami, osobu předáváme do péče odborníkům.

Mýty o sebevraždách

Ti, kteří hovoří o sebevraždě, to nemyslí vážně. Tento mýtus nabádá nebrat suicidální hrozby vážně, protože je považuje za vydírání, manipulaci, blufování. Ve skutečnosti každý člověk oznamuje

rozhodnutí zemřít slovy, gesty, změnami chování. Když člověk zjistí, že s někým může sdílet pocity a myšlenky na sebevraždou, může se mu ulevit a otevřít prostor pro hledání pomoci. Dotaz, zda člověk uvažuje o suicidiu, může sebevraždou podnítit. Tento mýtus odhaluje strach hovořit o sebevraždě s rizikovými lidmi. Bylo prokázáno, že rizikovou osobu nestimuluje úmysl zemřít, právě naopak přispívá ke snížení pravděpodobnosti spáchání sebevraždy. Pokud člověk naznačuje, že jeho život nemá smysl, zpravidla čeká na naši přímou otázku, zda myslí na to, že by tady nebyl. Pokud řekne ano, je nutné se zeptat přímo, zda o suicidiu uvažuje. Pro člověka se touto otázkou mění situace. Často to, o čem mluvil, nedokázal se svěřit, stydl se za to, prožíval ambivalence, bylo poprvé hlasitě po-

jmenováno. Pak se s tím může dále pracovat. Když je někdo po depresi veselejší a v pohodě, znamená to, že nebezpečí již nehrozí. Může to být klid před bouřkou. Když se někdo chce zabít, tak se zabije.

Úlohou psychologa je pokusit se rozhodnutí potenciálního sebevraha zvrátit, anebo vyslechnout volání o pomoc, poskytnout náhled, prostor pro vyjádření emocí. Jistě, bude-li se dál chtít zabít, je možné, že to udělá, ale někteří mohou změnit názor – mnohdy je sebevražda skutečně činem člověka v úzkých, který by čin nespáchal, pokud by se dostalo adekvátní pozornosti a řešení jeho problémů.

Autor, bývalý ředitel kanceláře GŘ VS ČR, pracuje v Institutu mezioborových studií, Brno

Článek připravil kolektivu učitelů Akademie VS ČR

System boje proti korupci ve VS ČR

Navzdory růstu vzdělanosti a kultury na celém světě korupce byla a je nešvarem, se kterým se musejí potýkat i všechny současné státy. K prolomení na veřejnosti deklarovaných norem etických a právních dochází tam, kde nejsou přesně a přísně dodržovány zákony a platné předpisy, ale jsou ve skrytosti obcházeny. Vězeňská služba považovala nezbytnost boje s korupcí za prvořadý úkol již odedávna a činila proto také různá opatření.

Po velkých společenských změnách po roce 1989 si vězeňská služba uvědomovala stále rostoucí nebezpečí tohoto jevu ve svém resortu a reagovala začleněním informací o riziku a formách prevence do systému přípravy veškerého personálu počínaje nástupními kurzy, jak můžeme doložit podle archivovaných osnov a dnes již nepoužívaných skript Institutu vzdělávání VS ČR z počátku 90. let minulého století.

Teoretikové vycházející z praktických zkušeností v oblasti potírání korupce vědí, že nejúčinnějším lékem není automatické primitivní zvyšování tlaku sankcí, které za korupci pachatelům hrozí, ale sofistikované vytváření stále aktualizovaného systému včasné identifikace funkčních míst a situací, při nichž ke koruptivním tlakům dochází, a dále připravování lidí na těchto ohrožených pozicích k tomu, aby takové situace předem znali, přemýšleli o nich a mohli včas řádně a odpovědně reagovat. Dalším paralelním krokem musí být, aby všude tam, kde je to možné, prostřednictvím zvýšení transparentnosti, kon-

trolovatelnosti a kolektivnosti při rozhodování byl omezován výskyt takových situací systémově, organizačními změnami a zdokonalením legislativy. K tomuto systémovému uvažování vězeňská služba prokazatelně dospěla již po první dekádě porevolučních zkušeností, což můžeme doložit nahlednutím do některých tehdejších interních předpisů, které zahrnuly do obsahu pravidelných školení personálu všech organizačních jednotek téma Korupce a nedovolené styky a v roce 2009 byl vyhlášen Protikorupční program Vězeňské služby České republiky, který v příloze obsahuje v jednom sloupci vytypované rizikové situace a ve druhém navrhovaná preventivní opatření. Tento způsob se osvědčil, protože lidé na všech úrovních řízení začali preventivně uvažovat a seznam rizikových situací a opatření se při vydání další verze protikorupčního programu nyní platným Nařízením generálního ředitele č. 43/2011 ještě prodloužil a zkvalitnil. Další impuls pro kvalitativně vyšší

rozvoj protikorupční prevence ve vězeňské službě přišel na základě iniciativy vlády ČR. Z usnesení vlády ze dne 16. ledna 2013 č. 39 schváleného pod názvem Od korupce k integritě – Strategie vlády v boji s korupcí vyplývají pro VS ČR úkoly, které plní zejména Institut vzdělávání VS ČR. Jedná se o úkoly obsažené v uvedeném usnesení pod bodem „5.5.1 Vzdělávání příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby ČR“ (viz s. 97–98 Usnesení), z nichž vyplynul cíl zahájit do 30. června 2013 pravidelné kurzy v rámci celoživotního vzdělávání příslušníků a zaměstnanců VS ČR v oblasti boje proti korupci. Úkol byl splněn. V posledním červnovém týdnu roku 2013 se v Institutu vzdělávání (Akademie VS ČR) ve Stráži pod Ralskem konal pilotní kurz, který byl prvním krokem, po němž bude v závěru roku následovat již první dlouhodobě plánovaná série setkání s vybranými zaměstnanci podle nově koncipovaného systému. Setkání budou zaměřena především na zvýšení potenciálu vědomostí personálu o korupci a uvědomění si důsledků v případě korupčního jednání. Součástí kurzů celoživotního vzdělávání personálu v oblasti boje proti korupci budou také statistické informace, které prozatím institutu vzdělávání poskytl odbor kontroly generálního ředitelství VS ČR, a v budoucnu doufáme také v pomoc a rozšíření spolupráce s pracovníky dalších bezpečnostních kompetentních institucí, s nimiž ještě budeme jednat. Institut vzdělávání v rámci rozvoje boje proti korupci plní ještě další související úkol – do podzimu 2013 bude ukončen rozsáhlý výzkum zaměřený na vnímání signálů koruptivních tlaků na příslušníky a zaměstnance VS ČR zejména ze strany vězňných osob nebo osob tzv. z venku ve prospěch vězňných, který provádějí pracovní-

ci institutu vzdělávání ve vybraných organizačních jednotkách vězeňské služby na území celé republiky. Cílem probíhajícího výzkumu je získat věcné podklady pro přípravu systému vzdělávání příslušníků a zaměstnanců VS ČR v prevenci koruptivního jednání. Všechny poznatky z výzkumu budou dále využity nejen při konkretizaci obsahu kurzů cíleně organizovaných na základě vládní strategie z roku 2013, ale i v dalších oblastech rozvoje bezpečnostní koncepce Vězeňské služby ČR.

Z výše uvedených faktů je zřejmé, že nebezpečí korupce není ve vězeňství podceňováno, ale stále více si ho uvědomujeme jako důležitý problém. Kdykoli mu věnujeme při koncipování primární i celoživotní odborné přípravy personálu náležitou pozornost, zjišťujeme, že tím zároveň řešíme mnoho dalších úkolů, spjatých se základním posláním vězeňské služby jako celku.

Zázraky se dějí! VS ČR pomáhá celní správě

Nikola Zischková, Miroslav Krčmář

Institut vzdělávání Celní správy ČR, který je součástí odboru řízení lidských zdrojů Generálního ředitelství cel, zajišťuje profesní přípravu celníků a občanských zaměstnanců celní správy. V praxi to představuje realizaci celé řady rozmanitých kurzů od vstupního vzdělávání, přes základní celní kurz pro nově přijaté příslušníky, více než 30 specializačních odborných kurzů pokrývajících celou škálu kompetencí celní správy, až po

jazykovou přípravu a manažerskou přípravu služebních funkcionářů. Přestože má celní správa pro zajištění těchto vzdělávacích aktivit k dispozici několik zařízení, většina kurzů je organizována v jediném školicím středisku v Jílovišti, neboť takřka celá kapacita těch ostatních je využívána především k ozdravným pobytům celníků. Jílovištské středisko je v majetku celní správy sice teprve od poloviny 90. let minulého století,

nicméně jeho historie sahá mnohem dále, takže se na něm za těch několik desítek let již notně podepsal zub času, a tak bylo třeba v tomto roce přistoupit k rozsáhlé rekonstrukci celé budovy. Generální ředitelství cel tudíž muselo řešit problém, kde bude

po dobu první etapy rekonstrukce, která bude prováděna s vyloučením provozu, školit své zaměstnance. Odbor hospodářské správy se proto obrátil na vytípané resorty s dotazem, zda bychom alespoň část vzdělávacích aktivit nemohli realizovat v jejich zařízeních. Na prvním místě se zcela jednoznačně umístila od vězeňské služby, která podložena Dohodou o spolupráci mezi Celní správou České republiky a Vězeňskou službou České republiky uzavřenou 23. dubna tohoto roku. S ohledem na dosavadní výbornou spolupráci obou bezpečnostních sborů jsme tudíž o tom, koho budeme kontaktovat jako prvního, nemuseli nijak dlouze přemýšlet. A nakonec se ukázalo, že jednání s dalšími institucemi již nebylo třeba.

Dne 2. září jsme tedy na půdě nově přejmenované Akademie Vězeňské služby ČR zahájili výuku ve specializačním kurzu celní audit a ve stejném týdnu zde ve dvou bázích proškolili dvě stovky členů inventarizačních komisí, což je ze strany kolegů z akademie skutečně více než nadstandardní úroveň spolupráce. A tím nemáme na mysli jen zmiňované tak početně obsazené školení, ale například i konzultační dny ke spotřebním daním,

kteří budeme moci realizovat v říjnu pro 50 účastníků. Vypadalo to, že výpadek kapacity školícího střediska v Jílovišti, je z větší části nahrazen tím, co nám akademie poskytla. Nikdo z nás nemohl v tu chvíli tušit, že nás čeká další komplikace. Výcvik frekventantů základního celního kurzu v oblasti služební přípravy, což obnáší především střeleckou přípravu, používání donucovacích prostředků a profesní sebeobranu, jsme měli dohodnutý s Vyší policejní školou v Holešově, odkud však v průběhu září přišla nepříjemná zpráva – na pokyn ministerstva vnitra byla tato škola nucena náš výcvik v jejích prostorách zrušit. Ze dne na den jsme se opět museli sami sebe

ptát – kam s ním? Odpověď na tuto nerudovskou otázku jsme nakonec opět našli ve Stráži pod Ralskem, a to nejen v akademii, protože v souvislosti se střeleckým výcvikem nových celníků bylo třeba vyřešit i uložení služebních zbraní a hlavně praktickou realizaci ostrých střelb. Tentokrát nám vyšli vstříc v zařízení, do jehož péče se jinak nikdo z nás nechce dostat – ve Věznici Stráž pod Ralskem. První zástupce ředitele věznice Ladislav Blahník nám umožnil využít střelnice, kterou zde mají k dispozici jejich příslušníci, a přislíbil i bezpečné uložení střelných zbraní po dobu našeho výcviku, který jinak budeme moci realizovat opět v Akademii. Zázraky se dějí!

Ohlédnutí za létem na PŘEDNÍ LABSKÉ

Během letošního léta jsme zejména pro návštěvníky s dětmi připravili tři tematické pobyty. První akcí byl týdenní pobyt s tematikou filmové pohádky Ať žijí duchové. Připravená stezka odvahy měla zabavit především naše nejmenší návštěvníky, ale mnohdy naháněla strach všem zúčastněným, i nám v roli strašidel. Druhou naší akcí byl bojový týden inspirovaný kovbojkami našeho mládí a děti se vyřádily především při venkovních hrách v rámci našeho areálu a okolí. Jak se později ukázalo, tak díky kostýmům a přípravě dekorací se nám povedlo připravit týden plný zážitků nejenom pro děti, ale i pro jejich rodiče, kteří se se stejným nadšením zapojili do bojů o záchranu území indiánů.

Třetí animační týden byl věnován pohádkám, kdy jsme inspiraci hledali především u princů a princezen, ale také v Robinu Hoodovi a i plavecký den pod dohledem Miče Bjukenena se setkal s velkým úspěchem.

Důležitou součástí letní sezóny na Přední Labské jsou pobyty skupin sportovců, pěveckých či tanečních souborů, v rámci jejich společné přípravy či soustředění.

Na co jsme opravdu pyšní, je úspěšné pořádání svatebních oslav. Tento rok jsme zajistili pohodové prostředí v prvních hodinách na společné cestě životem, pěti novomanželským párům. Teď už opravdu nezbývá než pozvat i Vás k nám do Krkonoš. Tak tedy: Přijďte pobejt!

Kolektiv Přední Labské

Informace a rezervace: recepce@prednilabska.cz, tel: 499 453 100, www.prednilabska.cz

více na čtvrté straně obálky

Věznice Kuřim

Zuzana Kalivodová

I když je dnešní doba poznamenána některými rozhodnutími a událostmi, které jsou pro české vězeňství mimořádně významné, na fungování naší věznice to prozatím nemá žádný zásadní dopad. I po amnestii jsme naplnění téměř na sto procent, a však z hlediska stavebně - technického zabezpečení patříme k nejzastaralejším zařízením. Také proto sázíme v Kuřimi především na profesionalitu personálu a chuť pracovat kreativně a neúnavně prosazovat moderní a efektivní způsoby práce s odsouzenými.

Naše specializované oddělení pro odsouzené s nařízenou ústavní léčbou sexuologickou letos slaví 15 let velmi úspěšné existence. Za závažný sexuální motivovaný trestný čin zde v současné době prochází terapeutickým programem 54 odsouzených. Program pro ně zajišťují renomovaní odborníci. Dosažené výsledky nám závidí i civilní zařízení podobného typu. Mladí dospělí, to je další kategorie, které se věnuje pracovní tým ve speciálním výchovně - terapeutickém programu. Většinu tvoří jedinci, jejichž dosavadní vývoj se odehrával především ve výchovných zařízeních. Práce s nimi je obtížná a je cílená především na přechod z vězení do běžného života. Naši velkou snahou je pěstovat především pracovní návyky a umožnit mladým vězňům získat

v průběhu výkonu trestu přiměřenou kvalifikaci nebo je naučit potřebným dovednostem. V letošním roce začalo pracovat specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním návykových látek. Tato oblast je v naší věznici dlouhodobě vnímána jako zásadní, zejména s ohledem na současnou drogovou scénu a klientelu, která k nám přichází. Dlouhodobá spolupráce se Sdružením Podané ruce se ukazuje jako vítaný civilní prvek v terapeutickém procesu, kdy někteří odborníci sdružení jsou členové terapeutického týmu. Tímto je vytvořen prostor pro přechod drogově závislých odsouzených do péče sdružení i po propuštění. Dalším významným krokem byl vznik školského vzdělávacího střediska

v době, kdy je velmi obtížné získat finanční prostředky a tabulková místa. Proto si cením podpory vedení generálního ředitelství a toho, že tento institut můžeme postupně budovat a v blízké budoucnosti v něm realizovat výuku v oborech, které mají možnost uplatnění a na trhu práce patří k žádaným.

Tradičně dobře si vede oddělení zaměstnávání vězňů osob a SHČ. Díky tomu je naše zaměstnanost téměř sedmdesátiprocentní a získání SHČ nám umožňuje čas od času vylepšit náš rozpočet.

Pokud se zamyslíme nad profilací a strukturou naší věznice, je patrné, že dlouhodobě usilujeme o stav, kdy je většina odsouzených zařazena do některé z výše uvedených forem zacházení a počet válejících se na kavalci se snižuje. A to je úkol pro všechny zaměstnance!

Jejich postavení je sice dáno příslušnými zákony, ale na druhé straně není mnoho dlouhodobých a koncepčních pobídek, které by měly pozitivní vliv na utváření a rozvoj sociálního klimatu. Naopak, musejí si zvykat na nové trendy, řadu změn a občas i na nejistotu. Je proto troufalé očekávat stoprocentní identifikaci se strategií zaměstnavatele. Přesto jsou příslušníci i občanští zaměstnanci, jejich znalosti a schopnosti, hlavním a nejdůležitějším kapitálem Věznice Kuřim.

Za jejich přístup k práci, často nadstandardní plnění povinností, spolehlivost a slušnost, bych jim chtěla upřímně poděkovat.

Historie věznice

Jiří Mezník

Něco málo přes třicet let věznice v Kuřimi by asi nestálo za to připomínat, kdyby těch 30 let nebylo doprovázeno poměrně výraznými společenskými změnami. A ty utvářely a ovlivnily i nejen tvář, ale i obsah kuřimské věznice.

Nutno připomenout, že skutečná historie věznice v Kuřimi začíná koncem roku 1956, kdy se rozvíjela panelová bytová výstavba a v Kuřimi vznikl závod Prefa, zaměřený právě na výrobu panelů. Těžká práce nebyla příliš atraktivní a závod neměl dostatek pracovních sil. Tak začali do kuřim-

ské Prefy vozit na práci odsouzené z nedaleké, nově otevřené a postavené věznice v Brně – Bohunicích. Nákladnost a problémy spojené s eskortami nakonec vedly k rozhodnutí přímo v areálu závodu Prefa zřídit ubytovnu pro odsouzené a pobočku věznice v Brně.

Ukázalo se, že je to dobré. Počátek 60 let byl počátek i reforem československého vězeňského systému, které byly završeny přijetím zákona o výkonu trestu v roce 1964. Nutno říci, že na tu dobu patřil československý vězeňský zákon k nejpropracovanějším v Evropě.

Stud české odborné ale i laické veřejnosti za nelidské vězeňství v 50. letech vyústil v 60. letech v nový náhled na odsouzené. Zatímco v 50. letech byli vězni vnímáni jako třídní nepřátelé, v 60. letech se stali předmětem společenského zájmu a do značné míry objektem sociální péče. Do věznic nastoupili první pedagogové, psychologové a sociální pracovníci. Vznikla i síť sociálních kurátorů a budoval se systém postpenitenciární péče.

Pro vězně bylo vždy dostatek práce a mnohdy byli nasazováni v průmyslových odvětvích, kde byl trvalý nedostatek pracovních sil. Bohužel tento důsledek se negativně projevil v koncentraci věznic v průmyslových oblastech, zejména v severních Čechách, kdežto vězni z jiných regionů museli vykonávat trest mimo své bydliště.

Výroba prefabrikátů na jižní Moravě

vyžadovala další pracovní síly a pobočka v Kuřimi, kde bylo zařazeno v průměru 300 odsouzených přestala stačit. Také umístění ubytovny odsouzených přímo ve výrobním závodě s enormní prašností a hlukem bylo nevyhovující. Náročná služba všech cca 30 příslušníků, kteří zajišťovali provoz pobočky, si vyžadovala změnu.

V roce 1977 začala výstavba nové věznice v Kuřimi. Bohužel, podle plánů z konce 60 let. Už při samotné výstavbě všichni tehdejší příslušníci zařazení v Kuřimi vypracovali 45 stránek připomínek a pozměňovacích návrhů na změnu projektu a celkovou modernizaci starého projektu tak, aby odpovídal modernějším penologickým koncepcím. Velmi dobré podněty dal ještě před svým zrušením i Výzkumný ústav penologický, vše marno.

Tak se stavělo vězení, které už podle tehdejších předpisů a kritérií nevyhovovalo. Koncepce, která předcházela projektu, vycházela z ruského makarenkovského modelu hromadného ubytování vězňů s tím, že kolektiv působí výchovně na jedince a jedinec vede kolektiv. Už tenkrát a dávno předtím šla celá Evropa cestou individuálního ubytování vězňů osob.

Schizofrenie let osmdesátých

Vězni pracovali sedm dní v týdnu. Řežim nesl prvky výcviku vojáků v sovětské armádě. A kuřimská věznice v nejlepších letech pojala až 1200 odsouzených. Tehdy se o ně staralo cca 150 příslušníků. Docela to šlo, protože ve výkonu trestu bylo spousta slušných nekriminálních lidí. Mankaři, různí fušeři co pracovali po fajrontě pro jiné (tehdy velmi zakazovaná činnost), ti co odmítali jít na vojnu apod. A hlavně všichni vězni pracovali. Ti svým nekriminálním chováním rozmělnili kriminální jádro, co v Kuřimi také bylo. Jeden vychovatel na 100 vězňů, povinné ranní rozcvičky, povinné hlášení a jiné prvky tzv. reit-zenterapie (český výstižný překlad je buzerace), tvrdý systém sankcí za porušování stanoveného pořádku a kázně vcelku umožnil, bez větších nesnází, organizačně zvládnout tak obrovský počet odsouzených.

Zaměstnanci předstírali politickou uvědomělost (jen skutečně pár příslušníků bylo opravdu uvědomělých), odsouzení pracovní aktivitu a všichni chtěli přežít. Někteří tehdejší politici pracovníci se zapsali na řadu let některými svými výroky a projevy a prohlubovali i v řadách příslušníků věznice Kuřim, pro tuto dobu tak typickou schizofrenii.

Konec 80. let přinesl společenské změny a vězeňství se stalo do jisté míry i jejich obětí. Bylo velmi snadné kritizovat vězeňské poměry. Hlavně proto, že vězeňství skutečně

bylo produktem podivuhodné trestní politiky. Bohužel řada dnes již dávno zapomenutých vůdců sametové revoluce velmi snadno získávala ostruhy podílem na demokratizaci vězeňství. Svým přístupem se jim podařilo vyvolat řadu vzpour v českých věznicích, ve kterých vězni napáchali milionové škody.

Věznice v Kuřimi nebyla výjimkou.

Společenské změny a jejich dopad

Po rozsáhlé amnestii byla věznice v Kuřimi prázdná. Vybydlená, zanedbaná v údržbě, s narušenými instalacemi. Prázdná byla skoro rok. Pouze v březnu 1990 sem bylo přivezeno 300 odsouzených z leopoldovské věznice, kde byla v tu dobu vzpoura vězňů. Slovenští vězni přijeli motivováni vyvolat nepokoje i v Kuřimi, ale dobře připravený personál zvládl vše v samém počátku a sedmitýdenní pobyt slovenských vězňů u nás byl bez problémů a někteří z nich se vraceli na Slovensko jen neradi.

K řešení byly tři zásadní problémy. Byla nutná rekonstrukce budov, jejich technické vybavení. Důležitá byla obměna části personálu a jeho výcvik na službu v nových podmínkách. A také celá legislativa.

Chování odsouzených se vlivem společenských změn podstatně změnilo. Dokonale si osvojili svoje práva, a k povinnostem nebyli vedeni. Měli příliš mnoho obhájců. Teprve v roce 1993 se režim ve věznici stabilizoval. Byly odbourány zbytečné prvky, které neměly s trestem nic společného a zavedl se víceméně rozumný a vyvážený režim mezi povinnostmi a právy. Věznice v Kuřimi měla štěstí na personál. V první polovině 90. let přišla celá řada mladých lidí s pozitivní motivací.

Tak jako celé České vězeňství, tak i kuřimskou věznici postihla celková nekoncepčnost trestní justice. Tolik

vítaná a deklarovaná humanizace vězeňství postrádala jasná pravidla a pravděpodobně předstihla dobu. Odsouzení v první polovině 90. let nepochopili dobrodiní, které jim přinesla rozsáhlá amnestie v roce 1989 a změna přístupu zaměstnanců. Skoro absence racionálního režimu, znovu přeplněná věznice a neujasněná legislativa kladla na příslušníky

a zaměstnance enormní nároky.

Po amnestii v roce 1989 bylo v českých věznicích ve výkonu trestu jen cca 2500 odsouzených. Nárůst trestné činnosti si kladl vysoké nároky na vazební věznici a tak byla také v Kuřimi zřízena dočasně vazba. Zaměstnanci se museli naučit službě v jiných podmínkách.

Až extrémně nedostatečné zabezpečení věznice se zřetelně projevilo v roce 1994, kdy z věznice uprchlo hravým překonáním vnějšího oplocení celkem 7 obviněných. Ti byli určeni pro vydání do Německa, kde jim hrozily vysoké tresty. O této okolnosti, ale nebyla věznice informována. O třech z nich nejsou dosud žádné zprávy. Když po tomto útěku navštívil věznici tehdejší náměstek ministra spravedlnosti, byl nízkými ploty a celkovým stavem ohradní zdi tak udivený, že neuvěřil na věznici žádné sankce. Nutno konstatovat, že se situace do dnešních dnů nijak podstatně nezměnila.

Jednotlivé věznice, jen s minimální podporou shora, usilovaly o zefektivnění své práce. Bylo již dávno jasné, že napravit všechny vězně není možné a tak se postupně definovaly skupiny odsouzených, jejichž trestná činnost byla determinována jejich osobnostní poruchou. K její eliminaci byly již vypracovány postupy, uplatňované většinou ve zdravotnictví. A tak se zřizovaly ve věznicích specializované oddělení. Vzhledem k profesnímu zaměření tehdejšího ředitele věznice a snaze uchránit děti i ženy

před pachateli sexuálně motivovaných trestných činů, bylo po téměř dvacetiletém úsilí zřízeno ve věznici v Kuřimi specializované oddělení pro odborné zacházení se sexuálními devianty. Oddělení a jeho provoz byl zveřejněn nejen v ČR, ale i v zahraničí a zvláště v SRN a Rakousku, kde vzbudil nebývalou pozornost. Spojení vězeňského systému s psychiatricko – sexuologickým léčením se ukázalo jako efektivní, podstatně levnější a dalo věznicím nový směr a podněty. Zde je třeba vyzdvihnout zásluhu vedoucí lékařky sexuologického oddělení brněnské nemocnice Růženy Hajnové, která se významně zasloužila o zajištění a provozování léčebné části celkového zacházení s umístěnými odsouzenými.

Radek Antoňů je speciálním pedagogem Věznice Kuřim. Součástí jeho pracovní náplně je pedagogická činnost v oddělení sexuálních delikventů. Toto oddělení v této podobě funguje pouze v kuřimské věznici.

Radku můžeš čtenářům popsat, jak si se k této práci dostal?

K vězeňské službě jsem nastoupil v roce 1993 a začínal jsem jako příslušník justiční stráže u OS v Blansku. V roce 1998 jsem přešel k vězeňské strážci do Věznice Kuřim. Zde jsem při zaměstnání vystudoval sociální pedagogiku a od roku 2002 působím na pozici speciálního pedagoga u odsouzených s nařízenou ochrannou léčbou sexuologickou, ale i u odsouzených zařazených v běžném výkonu trestu odnětí svobody.

O specializovaném oddělení sexuálních delikventů se toho napsalo a řeklo mnohé. Posledním příspěvkem je pohled tvých kolegů psychologů ve sborníku Úvod o zkoumání efektivity intervencních programů v českých věznicích. Jak se díváš na práci s touto skupinou odsouzených z pohledu

mi. Věznice v Kuřimi také převzala do péče odsouzené invalidní a starobní důchodce a vybudovala nemalým nákladem i dvě bezbariérové cely. V jedné z nich prožil poslední léta svého života i jeden z legendárních českých vězňů, hlava orlického gangu. V roce 1999 byl parlamentem schválen nový zákon o výkonu trestu. Ten omezil některá práva, která si vězni vydobyli v roce 1990. Dnem jeho účinnosti, podle očekávání vězeňských pracovníků, vypukly snad ve všech věznicích, kde se vykonával trest odnětí svobody nepokoje. Věznice v Kuřimi nebyla výjimkou a stala se předmětem zájmu všech krajských a některých i celostátních

medií. Přispěchala na pomoc věznic i řada aktivistů neziskových vládních organizací. Vyjednávání s vězni trvalo skoro tři dny. Vězni se domáhali především zachování práva na balíky, prakticky bez omezení a protestovali také a nutno říci že oprávněně, proti přeplněnosti věznic, nízkým dávkám stravy a neutěšenému stavu sociálních zařízení. Vzpouira vězňů měla pravděpodobně pozitivní efekt. Věznice obdržela finanční prostředky k rozsáhlejší rekonstrukci.

Od roku 1990 bylo vynaloženo ve věznici v Kuřimi cca 85 milionů na její úpravu cílenou k dosažení evropského vězeňského standardu. Je teprve na polovině cesty.

Autor pracoval jako ředitel Věznice Kuřim v letech 1990-2005

ke kterým patří skupinová psychoterapie, sociálně psychologický výcvik, večerní klub, skupina setkání, pohybová a pracovní výchova, terapeutická komunita, relaxace. Nedílnou součástí působení na tyto jedince je také podpora kontaktu s jejich sociálním zázemím.

Jak léčbu vnímají sami odsouzení? Akceptují to, že je soud odsoudil do vězení a poté ještě k ústavní léčbě, protože znalec u nich našel sexuální úchytku?

Především je nutné říci, že se u nás v současné době vykonává příprava na léčbu. Všem odsouzeným s nařízenou léčbou je dána možnost započít s výkonem léčení již v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Některí léčbu odmítají od počátku s tím, že ji budou vykonávat až po výkonu trestu v civilním zařízení. Těch je ale mnohem méně. Tito odsouzení jsou vedeni jako nespolupracující. Mají však možnost kdykoliv požádat o zařazení do terapeutického programu a začít spolupracovat. Většina odsouzených však léčbu akceptuje a to i přesto, že se s touto nálepkou sexuálního devianta smiřují jen velmi těžko. Možnost zahájení přípravy na léčbu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody však většina odsouzených vnímá jako výhodu.

Pokud tedy vězně připravíte na léčbu v ústavní formě během výkonu trestu, máš přehled o tom, jestli se zkrátí doba v léčebně oproti vězňům, kteří přípravu odmítají?

Odsouzení, kteří procházejí léčením již v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, mohou vykonat léčení v civilním zařízení za dobu až o polovinu kratší, než odsouzení, kteří začínají s léčením až po výkonu trestu. Samozřejmě toto je individuální a záleží na každém odsouzeném, jak dokáže zužitkovat informace, získané během přípravy na léčbu v průběhu výkonu trestu. Odsouzení, kteří jsou umístěni v léčebně po výkonu trestu a kteří mají náhled na trestnou činnost a na

problematiku vlastní deviance, mají mnohem větší šanci na návrat ke svým blízkým a řádnému začlenění se do společnosti.

Nemáš na starosti pouze tento kolektiv, ale i další oddíly, kde jsou umístěni odsouzení za spáchání jiné trestné činnosti. Vidíš nějaké rozdíly v chování a přístupu vězňů?

Odsouzení zařazení v běžném výkonu trestu jsou řekněme obecně samostatnější. Nevyhledávají tak častý kontakt s personálem jako odsouzení s nařízenou léčbou. Ti mají větší potřebu se zaměstnanci komunikovat. Často je zaznamenávána náladovost odsouzených v oddělení, na což má vliv samozřejmě i medikace odsouzených v souvislosti se sexuologickou léčbou, ale i osobnostní rysy. Člověk musí mít na paměti, že se odsouzení s nařízenou léčbou nevyrovnávají pouze s uvězněním, ale také s nutností vykonat nařízené sexuologické léčení, což mnohdy považují za další trest.

Letos je tomu patnáct let, co začalo fungovat specializované oddělení sexuálních delikventů. Vedete nějakou statistiku, na základě které se dá odvodit, že vaše práce je smysluplná?

Statistiky samozřejmě vedeme. Vycházíme mimo jiné i z diplomových prací zaměstnanců oddělení, kteří tyto údaje podrobně zpracovali. Nej důležitější je pro nás procentuální srovnání recidivy odsouzených, kteří prošli léčením v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a těch, kteří se začali léčit až po výkonu trestu. Z počtu odsouzených, kteří prošli léčbou ve věznici Kuřim, sexuálně recidivovalo 8,5%. Léčebná zařízení potom

vykazují sexuální recidivu kolem 16-17% klientů. Již z toho je zřejmé, že naše práce smysl má.

V týmu specialistů, který pracuje se sexuálními delikventy, jsou i ženy. Jaký je tvůj názor na jejich přítomnost ve výchovném procesu?

Přítomnost žen v týmu po stránce výchovné je velkým přínosem. Máme zde speciální pedagožku a vychovatelku-terapeutku. Jak už jsem předeslal, odsouzení s nařízenou léčbou jsou nějak osobnostně nastaveni. Někdy evidentně vyhledávají k řešení různých problémů ženu, jindy raději spolupracují s mužem. Nehledě na

to, že je žádoucí, aby se jednak učili komunikovat se ženami, a aby se naučili respektovat je.

Je něco, co nemůžeš ovlivnit a přitom by to pomohlo tvé práci?

Považoval bych za rozumné upravit legislativně postavení specializovaného oddělení. Od roku 1998 kdy vzniklo, prošlo řadou změn, které nebyly vždy k lepšímu. V současné době je léčení odsouzených na jejich dobrovolnost, nicméně jimi páchaná trestná činnost je velmi závažného charakteru a tudíž léčení již v průběhu výkonu trestu OS bych považoval za nutné a tudíž povinné. Samozřejmě za předpokladu, že pro to budou vytvořeny odpovídající podmínky.

Zacházení s mladými dospělými Petr Juříček

Na počátku roku 2001 bylo ve věznici zřízeno oddělení pro mladé odsouzené, jako výsledek nutnosti klást největší důraz na činnost s nejméně kriminálně narušenými pachateli trestných činů. Hlavní cíl, kterého jsme chtěli dosáhnout, bylo motivovat odsouzené, aby primárně přehodnotili svůj přístup k trestné činnosti, vytvořili si vhodné podmínky pro následnou reintegraci do společnosti, vše s úsilím eliminovat negativní vliv prizonizace.

Tuto myšlenku začal rozvíjet výchovný tým složený ze speciální pedagožky, psychologa, vychovatele terapeuta a vychovatelů, kteří koncept speciálně výchovného programu postupně uvedli do praxe a dále rozpracovali.

Vzhledem k tehdejšímu příznivým finančním podmínkám se podařilo zřídit architektonicky odlišné oddělení s kapacitou 28 odsouzených ve věku 18 – 26 let, což naplňovalo parametry ubytovací kapacity stanovenou pro specializovaná oddělení. Odsouzeným byly vytvořeny lepší podmínky nejen v ubytování, ale v samotném

vybavení ložnic, protože dostali do užívání speciálně vyrobená dřevěná lůžka a osobní skříňky s políčkami. V rámci celkového řešení tohoto oddělení byla zřízena místnost pro samoobslužné aktivity, kulturní místnost s dispozicemi pro skupinové a terapeutické aktivity. Výchovně vzdělávací program byl postupně upravován a byly do něj implementovány dosažené zkušenosti, kterých v průběhu existence oddělení odborný tým dosáhl.

Dnes lze program svoji skladbou považovat za výchovně vzdělávací program, který vychází z povinnos-

ti každého odsouzeného absolvovat komplexní program, sestavený z povinné části a části volitelných aktivit, jehož výsledkem je dosažení individuálně zvoleného cíle.

I když se v průběhu posledních čtyř let naše věznice potýkala s jednou z nejvíce překročených ubytovacích kapacit, která před lednovou amnestií prezidenta republiky dosahovala až 130%, podařilo se i tak udržet oddělení mladých odsouzených v aktivní činnosti. Kapacitou 58 odsouzených sice nebylo možné zajistit jednotnost v obsazení, ale s vybranými jedinci byl program i nadále realizován tak, jak byl po celou dobu dotvářen. Vytrvalost a snaha o zachování efektivity zacházení u mladých odsouzených se vyplatila, neboť zmouzené ubytovací kapacity mohlo od ledna 2013 opět dojít k nastavení původních podmínek pro chod oddělení.

Koncept práce s mladými odsouzenými ve věznici zaujal svojí strukturou natolik, že na jeho základních principech byl schválen projekt na

čerpání finančních prostředků z programu Norských fondů (EEA Grants - Norway Grants) pod názvem Zvýšení efektivity reintegrace mladých odsouzených po opuštění prostředí věznice. Díky jeho atraktivitě bude ve věznici vybudováno nové oddělení s kapacitou 32 odsouzených zařazených do věznice s ostrahou. Samotná realizace se uskuteční v průběhu nadcházejících tří let a po jeho úspěšné realizaci se tak mladí odsouzení nastěhují do nového objektu věznice, který bude splňovat naše představy o ubytovacím, reedukačním i volnočasovém zázemí.

Specializované oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování způsobenou dlouhodobým užíváním návykových látek.

Historicky nejmladším specializovaným oddělením ve věznici je oddělení odsouzených, jehož primárním cílem je činnost s motivovanými uživateli omamných a psychotropních látek. Prvotní koncept vznikl již v roce 2010, kdy prvotním impulzem byla snaha přizpůsobit se změnám ve skladbě odsouzených vězňů, ve které výrazným způsobem převažovali uživatelé drog. V tuto dobu došlo k přebudování málo využívané lůžkové části zdravotního oddělení na bezdrogovou zónu s terapeutickým zacházením.

Vzhledem k dynamičnosti práce a aktivnímu přístupu výchovných pracovníků se v poměrně krátké době podařilo vytvořit oddělení, které svými parametry splňovalo charakter specializovaného oddělení, a tak se v dubnu 2013 bezdrogová zóna přetvořila na již zmíněné specializované oddělení s kapacitou 12 odsouzených v ostraze.

Efektivní fungování je založeno především na výběru vhodných odsouzených tak, aby dobrovolná abstinence drog více vycházela z formování jejich vnitřního přesvědčení a postojů, než pouze z direktivně represivních forem ovlivňování. Konkrétní způsobilost k zařazení posuzují odborní zaměstnanci, kteří se podílejí na komplexním chodu oddělení. U žadatelů je zohledňována míra jejich závislosti, motivace ke spolupráci a schopnost absolvovat terapeuticko-vzdělávací program, aby nabízené působení bylo ve svém výsledku co nejefektivnější.

Reedukační program je založen na možnostech odborného zacházení zejména v oblasti skupinové práce, vzdělávání a značný důraz je kladen na část speciálně výchovných aktivit. S výjimkou terapeutických činností jsou všechny aktivity, včetně dodržování pořádku a dodržování zásad

slušného chování, kvantitativně klasifikovány prostřednictvím bodovacího systému. Garantem oddělení je psychologka, která intenzivně spolupracuje s kmenovým vychovatelem a společně se speciálním pedagogem tvoří základní terapeutický tým. Terapeutické zacházení je navíc realizováno v součinnosti s pracovníky Sdružení Podané ruce Brno, kteří zajišťují individuální poradenství a tematickou skupinu Prevence relapsu. I když je celková koncepce samotného oddělení založena na kvalifi-

kovanosti jednotlivých členů terapeutického týmu, která je průběžně zvyšována dostupným sebevzděláváním, na celkový chod oddělení dohlíží kvalifikovaný supervizor, který je nepostradatelným prvkem týmové práce. Koncept zacházení s odsouzenými ve specializovaném oddělení, lze i přes velmi krátkou existenci považovat za přínosné, neboť zahrnuje ověřovací fázi důležitou pro posouzení relapsu u odsouzených, kteří program úspěšně absolvovali.

135. výročí trestního ústavu v Plzni na Borech

Lukáš Paleček

Před 135 lety byla do c. k. mužské trestnice v Plzni na Borech dopravena první skupina odsouzených. Stalo se tak 15. července 1878, téměř přesně čtyři roky poté, co byla stavba této první trestnice u nás zahájena. Postavena byla podle náčrtků vrchního stavebního rady ministerstva práv (spravedlnosti) Emanuela rytíře Trojana z Bylanowa, projektantem a faktickým autorem celé stavby byl však inženýr ministerstva pro vnitřní záležitosti (vnitřní) František Maurus, jenž později navrhl a vyprojektoval také stavbu věznice v Praze na Pankráci. Vybraná lokalita „Na Borách“ (v místech zaniklé středověké obce Bory) byla tehdy od Plzně vzdálená asi půl hodiny chůze, nacházela se v blízkosti řeky Radbuzy a v roce 1877 dokončené železniční tratě Plzeň – Železná Ruda, po níž byli na Bory ve speciálním vagonu dopravováni první trestanci.

Zvolené architektonické řešení v podobě osmicípé hvězdy, jehož výhodou byla především možnost kontrolovat všechna vězeňská křídla z jediného centrálního bodu, tedy s minimálním počtem dozorců, bylo zřejmě poprvé použito již na konci 18. století v Ipswichi v Anglii. Nejznámějším příkladem tohoto uspořádání trestního ústavu je však dodnes stojící věznice Eastern State Penitentiary ve městě Philadelphia ve státě Pennsylvania v USA od architekta Johna de Havilanda, uvedená do provozu v roce 1829. Trestnice na Borech byla původně určena pro cca 900 trestanců odsouzených na 10 a více let těžkého žaláře a pro politické provinilce z Čech, Moravy, Slezska, Dolního a Horního Rakouska, Solnohradska a Štýrska. Právě časté pobyty politických vězňů způsobily, že pojem Bory se stal již v 19. století proslulým.

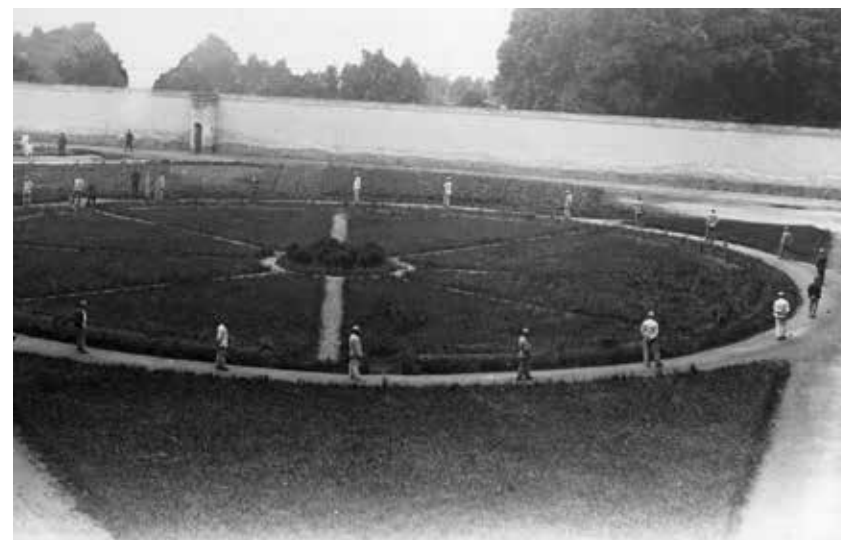
Prvními významnými politickými vězni byli Omladináři, odsouzení ve vykonstruovaném politickém procesu s tzv. Omladinou v roce 1894. 33 z 68 odsouzených v tomto procesu skončilo právě na Borech, mezi nimi například i pozdější první ministr financí Československé republiky Alois Rašín nebo básník Stanislav Kostka Neumann.

V roce 1918, po vyhlášení samostatného československého státu, bylo z trestnice v Plzni propuštěno na 150 politických vězňů, mezi nimiž byli také rakousko-uhersí vojáci, účastníci tzv. Rumburské vzpoury.

Nepříliš známá je skutečnost, že i v období první Československé republiky existovali političtí vězni. Byli jimi myšleni především komunisté, kteří se v roce 1920 neúspěšně pokusili o násilný státní převrat. V letech 1921-1922 tak byla skupina těchto provinilců vězněna na Borech, včetně pozdějšího komunistického prezidenta Československa Antonína Zápotockého. V druhé polovině roku 1938 se na Borech nacházelo také velké množství sudetoněmeckých (politických) delikventů, kteří pak byli v září toho roku předáni říšskoněmeckým úřadům na základě ustanovení čl. 8 mnichovské dohody.

V období II. světové války se političtí vězni do samotné plzeňské trestnice zpravidla neumísťovali, výjimku tvořilo tamní zvláštní oddělení německé státní tajné policie (gestapa), kterým prošla řada osobností předválečného veřejného života, např. světoznámý loutkař Josef Skupa, ale také velké množství Židů, odsud následně transportovaných do Terezína.

Po skončení II. světové války se na Borech ocitli také prominentní retribuční vězni (nacisté, kolaboranti atd.), včetně bývalých členů protektorátní vlády nebo bývalého zplnomocněnce německé branné moci při úřadu říšského protektora generála Rudolfa Toussainta.

Vzápětí po již vítězném únorovém puči československých komunistů v roce 1948 došlo k vyakčnění, tedy vyhození nebo jinému postižení několika desítek novému režimu nepohodlných zaměstnanců plzeňské trestnice, včetně tehdejšího ředitele Karla Černého. Nedlouho poté přijal komunistický režim zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, a s ním i zákon č. 232/1948 Sb., o Státním soudu. Tím získala totalitní komunistická moc nástroje k realizování politiky třídní nenávisti a k likvidaci svých politických odpůrců především prostřednictvím politických procesů. První obětí této hrůzné likvidace se stal divizní generál Heliodor Píka, jako jediný v historii popravený právě v areálu plzeňské trestnice dne 21. června 1949.

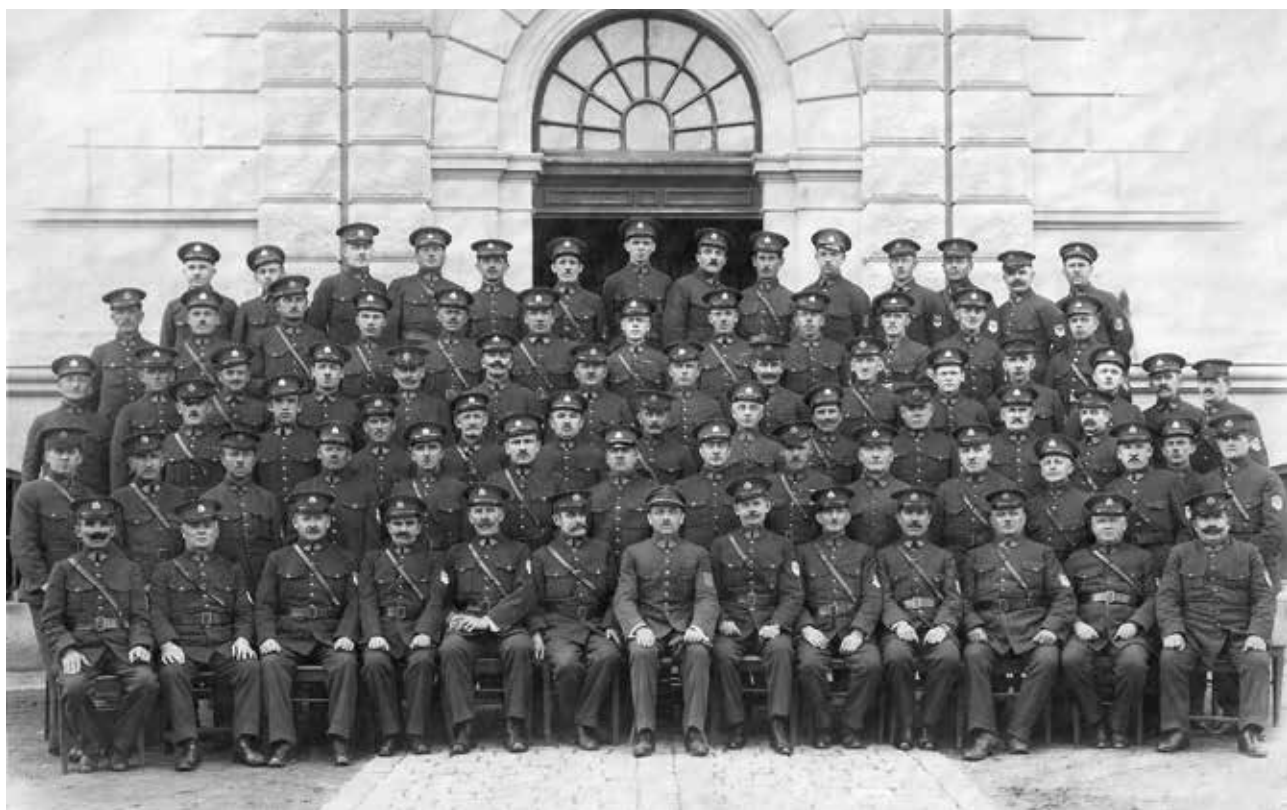
Brutální komunistická diktatura pak v padesátých letech uvrhla do trestního ústavu v Plzni značné množství nevinných obětí, často předních osobností národa. Svůj trest si zde odpykávali např.: někdejší poslanec Stanislav Broj a mjr. René Černý (oba byli popraveni spolu s plzeňským dozorcem Čeňkem Petelíkem po vykonstruovaném procesu v tzv. borském případě dne 23. května 1950 v Praze na Pankráci), mjr. Josef Bryks, armádní generál a Air Marshal RAF Karel Janoušek, brigádní generál Karel Paleček, hokejisté národní reprezentace odsouzení v procesu Modrý a spol. a velmi dlouhá řada dalších. Ti nejnebezpečnější z nich byli umístěni na zvláštním oddělení společné vazby D1, politickými vězni označovaném Kreml, kde na nich byly páčány bezmezná krutosti. Na přelomu 40.

a 50. let řádilo v plzeňském trestním ústavu tzv. bicí komando, jehož nejznámějšími členy byli Václav Brabec, Karel Kraml, Václav Ladman, Václav Mašek, Evžen Stroin, František Šafářík, Šimon Šepík a Václav Trepka. Tato skupina sadistů po několika let každodenně týrala a trýznila politické vězně, včetně československých hrdinů bojujících za druhé světové války na západní frontě. Řada vězňů byla tímto komandem na celách umučena a ubita k smrti (někteří byli zřejmě i posmrtně oběšeni), jiní umírali pomalu na následky vnitřních zranění, ti šťastnější pak měli po zbytek života pouze vážné zdravotní komplikace. Tři z výše uvedených tyranů byli přesto, či spíše právě proto komunistickým režimem postupně odměňováni zastáváním funkce náčelníka trestního ústavu na Borech. V 70. a 80. letech 20. století se mezi osobnostmi vězněnými na Borech nacházeli například pozdější prezident Václav Havel, pozdější minis-

tr zahraničních věcí Jiří Dienstbier, Pavel Wonka, mnozí další signatáři Charty 77, členové Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, členové tzv. undergroundu, současný arcibiskup pražský, metropolita a primas český Mons. Dominik kardinál Duka a řada dalších neposlušných normalizačního režimu.

Trestním ústavem v Plzni na Borech doslova prošly novodobé dějiny českého státu, zejména v druhé polovině 20. století plné věznění a fyzické likvidace nevinných, leč odlišně (demokraticky) smýšlejících spoluobčanů, často morálních autorit. Teprve od konce roku 1989 neslouží trestní ústav na Borech (dnes Věznice Plzeň) k jedné ze svých původních funkcí – věznění politických provinilců. Je to nepochybně známka skutečné demokracie. Lze si jen přát, aby za bránu plzeňské věznice (ale nejen té) již nikdy nevkroutil odsouzený nevinný člověk, natož pak obhájce lidských práv a svobody.

Měnová reforma 1953

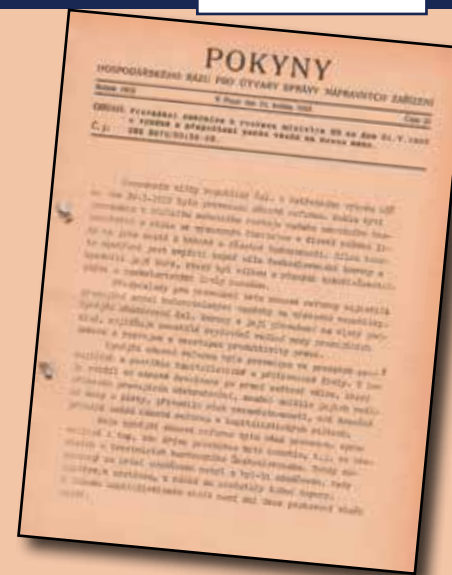
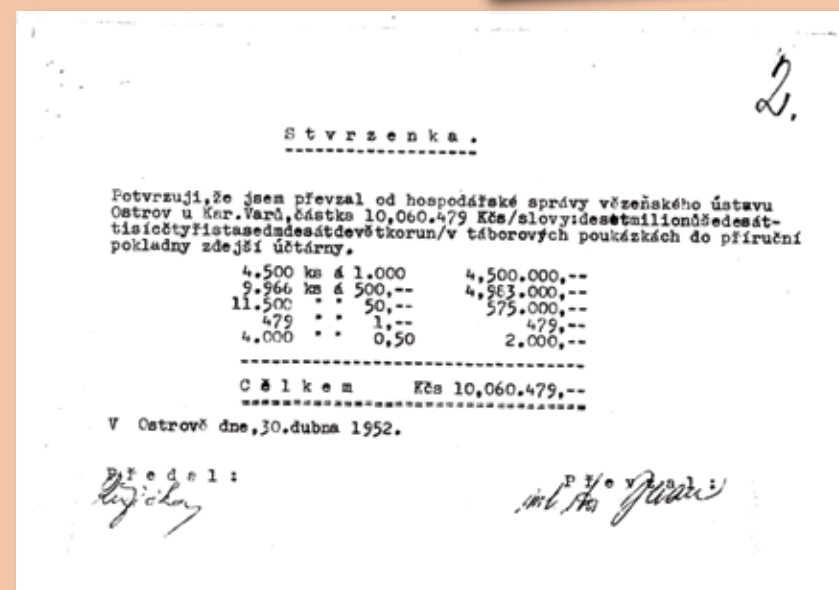
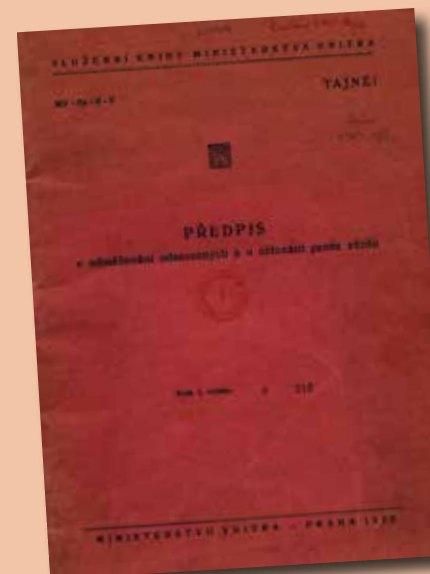
Josef Nejedlý

Rok 2013 je pro českou společnost obecně rokem mnoha významných výročí. Kulatou šedesátku si připomínáme také ve spojitosti s československou měnovou reformou. První červen roku plného převratných událostí světového i domácího významu připadl tehdy na pondělí. Předcházelo mu několik týdnů šušky, která se toho rána stala smutnou skutečností. Postihla všechny vrstvy obyvatel – ty za mřížemi nevýjímaje. Ačkoli šlo o zlomovou událost našich dějin, archivy stále skrývají informace, které nejsou obecně známy. Rok 1953 historikové někdy srovnávají s rokem 1948. Moc politickou uchopila tehdejší politická garnitura v únoru 1948, ale ekonomickou vládu nad Československem převzala de facto na přelomu května a června 1953 překvapivou peněžní reformou.

Všechno bylo tajné – separátní měna. Podívejme se tedy na tento mezník finanční a ekonomické historie z naprosto neobvyklého úhlu – prostřednictvím československých vězeňských platidel. Relativně dlouhou dobu, více než čtyři desítky let, existovala československá vězeňská platidla, a přesto bylo toto téma pro širší odbornou veřejnost, a nejenom pro ni, doslova a do písmene tabu. Nehovořilo se o něm veřejně. Natož aby si kdokoli dovolil např. psát v tehdejší době sice pravdivé, ale „třídně pobuřující“ informace i jen do oborového či odborného ekonomického tisku. I pouhopouhá zmínka v profesním penologickém časopisu by asi byla nesmírná troufalost.

Celá ekonomicko peněžní oblast, týkající se československých vězeňských platidel, podléhala přísnému utajení. Všechny prováděcí dokumenty se odvíjely od oficiálního ale dlouhou dobu téměř neznámého Dopisu ministerstva financí č.j. 201/107.241/52 ze dne 3. 9. 1952, kterým byl dán oficiální rámec paralelní měny - souhlas s vydáváním táborových poukázek ministerstva národní bezpečnosti. Téměř každý

vnitřní předpis a nařízení, týkající se interních vězeňských platidel pak nesl v záhlaví označení TAJNĚ. Dalším krokem byl neméně závažný prováděcí předpis - Rozkaz ministra národní bezpečnosti (tajný) č. 39/1952 ze dne 27. 3. 1952, článek 45 Pokyny hospodářského rázu pro útva-

ry nápravných zařízení. Každý, kdo s těmito neobvyklými platidly přicházel do styku, byl trvale zavázán k mlčenlivosti. Protože se jimi platilo ve vězeňských kantýnách, mlčenlivostí byly vázány vězněné osoby a stejně tak i všichni na druhé straně katru, lidé ve stejnokroji, kteří platidla obhospodařovali. Byli to hlavně pracovníci ekonomických oddělení jednotlivých vězeňských zařízení, čili v tehdejší hovorové hantýrce finančci.

Ze zápisníku historika

a) Co byla táborovka?

K definici numismatického jevu: Odborníci tvrdí, že jsou to oficiálně směřitelné náhrázky platidel zvláštního druhu, které splňují všechny teoretické náležitosti. Jde o oficiální platební prostředek, vězeňské platidlo vydané se souhlasem příslušného státního, zejména finančního nadřízeného orgánu. Písemný souhlas s vydáváním táborových poukázek pro ministerstvo národní bezpečnosti je zatím nejstarším dosud známým oficiálním písemným dokumentem, o němž víme, že opravňoval tehdejší ministerstvo národní bezpečnosti k vydávání tohoto druhu vnitřních platidel. V dobové profesní vězeňské hantýrce, v současnosti již mnohdy nepřilíš srozumitelné, a to na obou stranách mříží, (!) bylo toto platidlo nazýváno táborová poukázka, nebo potom zkráceně táborovka a o několik desítek let později ústavní poukázka. Reagovalo se tím oficiálně na skutečnost, že se tehdejší československá vězeňská zařízení pro výkon trestu odnětí svobody v souladu se zněním zákona nazývala tábory, (- později ústavy). Dokladem potvrzujícím toto tvrzení jsou i dobová korespondence a navazující rozhodnutí tehdejších státních orgánů jako např. Státní banky Československé apod. Oběh tohoto zvláštního druhu platidel v přísně ohraničeném území a jeho vynutitelnost vězeňskými orgány pro vymezenou skupinu osob

(vězně) je další peněžní funkcí. Základními funkcemi byl jejich oběh, dalo se jimi při splnění určitých podmínek skutečně platit. Další funkce souvisela s využíváním či vykořisťováním pracovní síly vězňů. Je možno konstatovat, že tato vězeňská platidla zastupovala oficiální měnu. Používání civilních peněz bylo v táborech z důvodu eventuálních pokusů o útek či podplácení personálu přísně zakázáno. Nebyla to pouhá náhražka platidel, ale vnitřní vězeňská měna, hodnotově srovnatelná s měnou oficiální.

b) Kde poukázky fungovaly?

Na vybraném, snad reprezentativním vzorku nám známých a dochovaných táborovek si budeme všimát dobových určení místa používání platidel – domicilů. Víme, že se nám nemůže podařit podrobně vysvětlit oběh vězeňských platidel (především – byla po oraztkování v oběhu vždy v tom zařízení, kde ke kontrasignaci došlo; při přeložení vězně do jiného tábora mu byly poukázky odebrány a v novém působišti dostal tamější měnu ve stejné výši), ale přesto se pokusíme jejich pohyb a fungování v rámci jednotlivých věznic i vězeňství jako celku, alespoň trochu přiblížit současným čtenářům v následujících řádcích.

Co patřilo pod Ostrov?

Krajské soudní věznice v celé republice dostaly koncem roku 1949 striktní příkaz posílat trestance do „zvláštního pracovního trestanec-kého oddílu u Ostrova u Karlových Varů“. Tím byl Vykmanov. Pro tento oddíl byl stanoven z důvodů co nejprísnejšího utajení krycí název OSTROV a pouze toto označení se mohlo v písemném úředním styku používat. V podstatě to znamenalo, že např. původní pojmenování Stanice SVS Ostrov bylo pouze státními orgány stanoveným krycím názvem Vězeňského ústavu Ostrov. Ten měl v době svého největšího organizačního a pracovního rozkvětu podřízených m. j. 15 pracovních útvarů vězňů. Z důvodů bezpečnosti a především přísného utajení se prováděla ně-

která, přesně určená část písemné agendy prostřednictvím trestního ústavu Plzeň-Bory. Trestanci ústavu „O“ byli v kmenovém stavu uvedeného trestního ústavu. Tato organizační vězeňská složka měla významné a možno konstatovat i výlučné postavení v celém tehdejší systému a tak jistě nebude bez zajímavosti uvést alespoň stručný historický přehled o postupných přesunech organizační podřízenosti a dalších peripetiích jejího vývoje:

TAB. 1: OSTROV

Změny v souvislosti s organizačním začleněním v l. 1949–1962

Odloučený trestanecký pracovní oddíl trestního ústavu pro muže - VYKMANOV	1. 3. 1949 do 14. 6. 1949 TÚ Plzeň Bory
Stanice SVS Ostrov - VYKMANOV (PÚV)	15. 6. 1949 do 31. 5. 1951 MS velitelství SVS Praha
Vězeňský ústav Ostrov (PÚV), Ústřední tábor	1. 6. 1951 do 30. 9. 1954 - Spr. NB Jáchymov, vězeňský odbor
Správa táborů Ostrov (NPT) - VYKMANOV	1. 10. 1954 do 31. 9. 1959 - Spr. MV Jáchymov
Ústřední tábor NZ Ostrov (NPT) Vykmanov	1. 1. 1960 do 1. 4. 1960 KS MV Karlovy Vary
Útvar nápravných zařízení MV č.1 Ostrov (ÚNZÚ VYKMANOV)	2. 6. 1960 do 1962 KS MV Plzeň

Bludiště zkratek

Pro specialisty z řad historiků ekonomů, ale příp. i numismatiků a dalších pomocných vědních oborů, budou jistě dobrou pomůckou i další vysvětlující údaje, týkající se zkratek, se kterými se můžeme na dokumentech a především na původních dobových razítkách setkat. Ústřední dostupné archivní listinné prameny z let 1949–1950, tedy z doby existence Sboru vězeňské stráže (právní předchůdce Sboru nápravné výchovy) nazývají vězněné osoby v táborech trestanci a tábory samé trestanecké pracovní útvary (TPÚ). Po roce 1950 se užívá názvů pracovní útvary vězňů (PÚV), případně pracovní útvary odsouzených (PÚO), nebo pracovní útvary potrestaných (PUP). Sjednocením československého vězeňství v padesátých letech a jeho organizačním začleněním do struktury ministerstva národní bezpečnosti a následným zřízením Správy nápravných zařízení ministerstva národní bezpečnosti byla vězeňská zařízení rozdělena na Útvary nápravných zařízení ÚNZ MNB. Z tohoto období je možno setkat se dále s názvy Trestní ústav, nebo Uzávřený trestní ústav (TÚ, UTÚ), Pracovní útvar nápravných zařízení (PÚ NZ), Útvary přechodných nápravných zařízení - bývalé TNP (ÚPNZ), Pracovní útvar přechodných nápravných zařízení, (PUPNZ), Zvláštní útvar nápravných zařízení (ZÚNZ). Nejdelšího trvání mělo v tomto období označení nápravné pracovní tábor (NPT), používané od roku 1955 do počátku roku 1961. V zájmu utajení dislokace vězeňských zařízení a dále proto, aby

byly odstraněny potíže při používání názvů věznic (zejména pro výkon vazby) a nápravné pracovní tábor (pro výkon trestu odnětí svobody) při jednání s úřady i soukromými osobami, dochází od 1. 3. 1961 k zavedení jednotného označení všech těchto součástí ministerstva vnitra ve znění: Útvar nápravných zařízení ministerstva vnitra (ÚNZ MV).

Vývoj do měnové reformy

Vývoj na společensko-politické scéně konce 40. a počátku 50. let ukazuje na systémové zvýšení bezpečnostních opatření ve vězeňských zařízeních. Následkem bylo důsledné utajování, ale také prevence latentního nebezpečí opakovaných, nejednou i zdařilých pokusů o útek. Měnil se a významně přitvrzoval život ve věznicích. V podstatě to znamenalo, že fenomén klasické kriminality byl potlačen a byl postupně nahrazován převažujícími aktuálními, účelovými hledisky. Podobně jako v dalších oblastech společnosti bylo i vězeňství

dlouhodobě podrobeno tzv. sovětizaci a do popředí se tak dostávají delikty politického charakteru a následně i využívání práce značného množství politických vězňů. Počátek studené války se ve svých důsledcích samozřejmě projevovat i ve vězeňství; všemi dostupnými prostředky byl podporován sovětský atomový zbrojní program. Velmi závažné a pro posuzování a pochopení dalších záležitostí spojených s používáním táborovek bylo v podstatě upravující speciální ustanovení (146) tajného rozkazu ministra národní bezpečnosti.

Táborovky byly přitažlivé i pro příslušníky SNB ...

Pro laika, ale i pro pamětníka bude asi šokem zjištění, že vězeňské peníze používali nejen ti, kterým měly být výlučně určeny, tedy vězňové. Zajímavé, a to hodně zajímavé, byly poukázky i pro druhou stranu, tedy pro uniformované příslušníky. Těsně před provedením tzv. měnové reformy se dá hovořit již o závažném problému: docházelo totiž ve značném rozsahu k zneužívání vězeňských poukázek příslušníky SNB (kteří vykonávali strážní a dozorcí službu ve věznicích). Vysvětlení je jednoduché - bez velkých problémů a nebezpečí bylo takto možné obejít lístkový přidělový systém. Situace byla natolik vážná a alarmující, že na

ni muselo oficiálně reagovat i vedení Správy Nápravných zařízení. Stalo se to pouhých několik týdnů před reformou. Počátkem dubna 1953 byl prostřednictvím tajného rozkazu vydán striktní zákaz zneužívání poukázek. Jednalo se o zvláštní tzv. pokyn (Rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 13/1953 - Pokyny hospodářského rázu pro útvary nápravných zařízení ze dne 2. 4. 1953 - Nakupování v kantýnách pro vězně - zákaz). Dokument je natolik zajímavý a především závažný, že jej pro bližší seznámení a ilustraci tehdejší ekonomické situace citujeme v autentickém znění:

„Pokyny hospodářského rázu pro útvary nápravných zařízení
Ročník 1953
Praha dne 2. dubna 1953
číslo 12

Obsah: Nakupování v kantýnách pro vězně - zákaz.
V poslední době se stává, že v kantýnách pro vězně nakupují příslušníci SNB potraviny jako na příklad cukr, marmelády apod., dokonce si pro vlastní potřebu nakupují táborové poukázky. Zakazují proto s okamžitou platností všem příslušníkům SNB nakupování táborových poukázek pro jejich vlastní potřebu.
Č. SNZ 53-714/3021f-53

Náčelník Správy NZ
plukovník SNB
Dr. Oldřich Mejdr v. r."

Z textu výše citovaného pokynu náčelníka Správy Nápravných zařízení vyplývá, že v průběhu doby, kdy v civilním sektoru existoval přetrvávající přidělový systém na potraviny (zavedený za války), bylo pro mnoho lidí více než zajímavé nakoupit nedostatkové potraviny bez omezení lístkovým přidělem. Vězňové samozřejmě potraviny s lístky vybavování nebyli a tak pro každého, kdo si mohl nějakým způsobem vylepšit rodinnou zásobovací situaci, bylo i riziko protiprávního nákupu vězeňských platidel, táborových poukázek, kterým se dal přidělový systém bez velkého rizika osobního postihu obejít, více než lákavé. A vzhledem k oficiální reakci až z nejvyšších míst Sboru se muselo s velkou pravděpodobností jednat o velmi rozšířený nešvar. Dobová, značně rozšířená a zcela nezákonná praxe musela tedy existovat v rámci vězeňského systému po celém území tehdejšího Československa.

Konec přídělového systému

Veřejnosti je známa skutečnost, že vzápětí po vzniku tzv. protektorátu byl na území Čech a Moravy zaveden lístkový přídělový systém. Tento u nás přetrval i po skončení války až do měnové reformy. Ani tato omezení však nebyla sto vyřešit prohlubující se potíže v zásobování obyvatelstva. V Československu bylo vlastně všechno trochu jinak. V roce 1953 se tak režim ocitl v hluboké ekonomické, sociální a po smrti presidenta Gottwalda i v mocenské krizi, při níž se nekompromisně bojovalo o uvolněné posty. Do popředí zájmu se tak dostalo i ukončení potravinového pří-

dělového systému. Výjimka z tohoto systému se týkala právě uvězněných osob; ale snaha o určité řešení a nápravu samozřejmě i ve vězeňství byla. Výše citovaný dubnový pokyn tehdejšího náčelníka Správy Nápravných zařízení však již mnoho podstatného pro vylepšení řízeného přídělového systému ani ve vězeňství, ale ani ve státě samozřejmě vyřešit nemohl. Byl vydán necelé dva měsíce před tím, než se započalo s organizací a přípravou celostátní měnové reformy i v podmínkách tehdejších československých věznic. A akce to byla zejména organizačně nesmírně náročná. Tehdejších nedobrovolných „klientů“ byly ve věznicích opravdu desítky tisíc, což dokládá i historický přehled stavů obviněných a odsouzených.

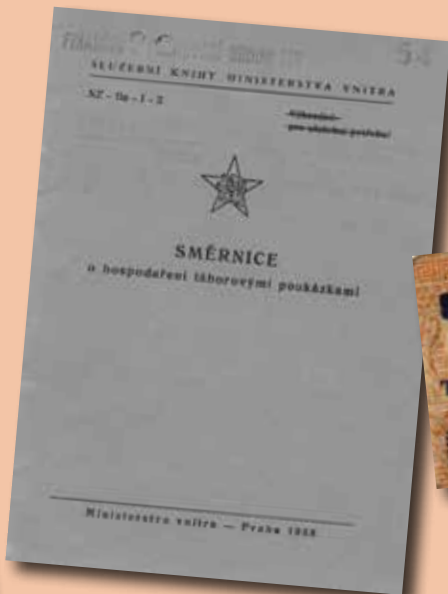
Pro názornost uvádíme léta 1952–1954. V době reformy se totiž psal rok 1953!

TAB. 2: Vývoj stavů obviněných a odsouzených
Stav k 1. 1. běžného roku

Rok	1951	1952	1953	1954
Obvinění	5 287	4 028	14 489	3 558
Odsouzení	29 306	17 488	31 532	28 600
Celkem	34 593	21 516	46 021	31 840
Rozdíl k předchozímu stavu	10 502	-13 077	24 505	-14 181

Peněžní reforma 1953 za mřížemi

Peněžní, či jak obecně československá veřejnost říkala, „měnová reforma“, se týkala nejen oblasti veřejných financí a tedy oficiálních státních platidel. Zahrnula i veškeré tzv. oběživo ve věznicích, tedy i „táborové poukázky“. Rozkazem ministra národní bezpečnosti ze dne 31. května 1953 byly vydány Směrnice o provádění výměny a přepočtení peněz vězňům na novou měnu u vězeňských ústavů a útvarů Nápravných zařízení. Se stejným datem, tedy 31. 5. 1953, byly na všechny útvary nápravných zařízení v celé republice rozslán Pokyn hospodářského rázu, kterým byly Rozkaz ministra národní bezpečnosti – Pokyny hospodářského rázu pro útvary Správy nápravných zařízení č. 21/1953 ze dne 31. 5. 1953, č.j. SNZ 3876/3013d – 53 a Prováděcí směrnice k rozkazu ministra NB ze dne 31. 5. 1953 o výměně a přepočtení peněz vězňů na novou měnu.

Tyto dochované dokumenty obsahují především konkrétní prováděcí směrnice o výměně s přepočtením peněz vězňů. Jak bylo v tehdejší době obvyklé, tento finanční a ekonomický dokument začíná především důkladným politickým úvodem, zdůvodňujícím měnovou reformu. Podstatné ovšem bylo, že v odborné části se

směrnice nezabývala pouze oficiálními, státními platidly v oběhu, ale reaguje současně na skutečnost, že d. f. ve všech věznicích se souběžně s civilní korunou v oběhu také značná suma separátní vnitřní vězeňské měny. A nejednalo se o nijak zanedbatelné množství! Proto se hned na druhé straně Pokynů a Prováděcí směrnice v odstavci 4 uvádí:

„V souvislosti s prováděním měnové reformy budou odsouzenému nejen správně přepočítány úspory, ale i peníze v kapesném a táborových poukázkách budou hodnoceny ve stejném poměru, jako peníze na hotovosti u občanů na svobodě.“
Dále v odst. 6 Pokynu a prováděcí směrnice je upozorněno i na skutečnost, že „...v souvislosti s výměnou starých peněz za nové budou mnohým (!) zvýšeny i mzdy vzhledem ke kvalitě a množství práce, kterou vykonávají. Upevnění čl. koruny musí přispět ...“

Zde je uvedena tehdy nezvykle, v této souvislosti asi prvně a trochu nelogicky, použita zkratka „ČSL“ označující československé koruny. Tato zkratka se později také objevuje na jednom typu táborových poukázek. Měnová reforma obyvatelstvo značně ochudila. Ani v civilu, a samozřejmě ani „za mřížemi“, nebyla přijata s jásotem. Na tuto negativní reakci v podstatě s předstihem reaguje i pokyn určený vedení věznic tím, že se v něm uvádí:

„...Proto nebude stačit jenom jednorázová akce, kterou odsouzeným peněžní reformu pouze vysvětlíte, ale tento úkol se musí stát trvalou součástí politicko-výchovného vlivu mezi odsouzenými...“

Z prováděcích pokynů dále vyplynulo, že těžiště celé této akce bylo dáno dle příslušnosti na tzv. účetní útvary orgány, zejména na ad hoc vytvořené komise Národní bezpečnosti pro výměnu peněz. V těch byli pracovníci, kteří v souladu s platnými předpisy měli kompetenci vést deníky peněz vězňů a deníky státních peněz. Jednalo se tedy o osoby, které byly v úřední hantýrce obecně nazývány finančníci. Výměna peněz osobám nacházejícím se ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích měla (účetně) podle příkazu proběhnout v termínu do 4. června 1953 včetně.

Podle znění Pokynu a jeho několika příloh se výměna peněz obecně týkala nejen všech vězňů, kteří byli ve vězení, ale také těch, kteří do vězení došli právě v době měnové reformy a neměli z nejrozličnějších důvodů v občanské legitimaci vyznačenu výměnu peněz. Peníze (na hotovosti, ale i na kontě či na vkladní knížce) byly postupně vyměněny i těm, kteří do vězení v tomto období přišli a neměli např. ani občanský průkaz. Jakousi pomyslnou organizační tečkou za výměnou peněz ve vězeních bylo staže-

ní posledního vzoru poukázek znějící na hodnotu 1000 korun (!) a jejich přetištění, denominace, na hodnotu 100 korun. V tomto tvaru obíhaly zejména v zařízeních zvláštní oblasti „O“, tedy v oblasti a působnosti tzv. oblasti Ostrova. Díky nemnoha zachovaným hodnotám z této kritické doby lze relativně snadno doložit, že v podstatě bez výjimky od konce čtyřicátých let nominálová skladba vydaných vězeňských peněžních poukázek, a to po celou dobu jejich existence, naprosto přesně kopírovala hodnotovou skladbu platidel používaných v civilních podmínkách. Tak se občané všech společenských kategorií nejen v civilu ale i za mřížemi setkávali s nezvyklými nominály 3 a 25 haléřů (kov) a 3 a 25 korun (papír). Ve věznicích to však byla výlučně platidla papírová. Reagovalo

se tak i na změny společensko-politických a finančně hospodářských poměrů v republice. Máme na mysli období zhruba od roku 1949, kdy hodnotová řada vězeňských, nejprve tzv. táborových poukázek byla v podstatě shodná s nominály oficiální měny. I když – určité anomálie se také vyskytly díky prvotní organizační roztržitosti. Později, po konečném sjednocení či centralizaci československého vězeňství se v československých vězeňských zařízeních všech typů používala jednotná měna. Platidla se odlišovala pouze kontrastní, tedy natištěným označením razítka věznice. To byla totiž oficiální, vnitřním předpisem stanovená podmínka oběhu.

Vnitřní ekonomický vývoj ve věznicích šel určeným, vlastním směrem.

A nebyl přerušen ani po měnové reformě v roce 1953. Tehdy se objevují v československých poměrech – v souladu se sovětskou předlohou – dříve nikdy nepoužívané nominály. Hodnotová řada táborovek se také tímto drsným a v podstatě necitlivým měnovým opatřením zásadně mění. Opustilo se od používání tradiční hodnoty, jakou bývala kdysi oblíbená dvoukoruna či dvacetikoruna apod. Také na vězeňských platidlech se pod sovětským vlivem objevují do té doby neznámé a dříve nepoužívané hodnoty 3 haléřů, 25 haléřů, 3 korun, 25 korun!

Odměňování odsouzených a účtování peněz vězňů

Každá část, každý okamžik života ve vězení byl pro jeho nedobrovolné obyvatele striktně a velmi přesně reglementován. Ruku v ruce s postupnými změnami politického klimatu v 50. letech dochází také ke změnám v ekonomickém využívání a ohodnocování výsledků práce vězňů i ke změnám v zabezpečování jejich potřeb. Na to reagují i příslušné orgány ministerstva národní bezpečnosti vydáním vnitřních předpisů konkrétně upravujících zřizování kantýn pro odsouzené. Úprava zahrnovala veš-

keré jejich práce a odměny za ni. Pro studii o vězeňských platidlech jsou důležité předpisy, zejména ty, které ještě, ač mnohdy jen sporadicky, lze nalézt v úředních archivech z padesátých let a váží se k tomuto tématu. Zahrnují ekonomicko-finanční oblast odměňování odsouzených a účtování peněz vězňů. Hned v úvodních, všeobecných ustanoveních říkají,

že „...pracujícím odsouzeným poskytl ministerstvo národní bezpečnosti (později ministerstvo vnitra, pozn. autora) pracovní odměny ve výši hrubé mzdy, která za tyto práce přísluší podle platných mzdových předpisů a výkonnostních norem“. Za pracovní odměnu odsouzený podporoval svoji rodinu, hradil náklady výkonu trestu, měl povinnost část odměny spořit (tzv. úložné) a mohl z další, zbylé části (tj. kapesné) vypláceně z bezpečnostních důvodů výlučně v táborových poukázkách, nakupovat v táborové kantýně předměty osobní potřeby.

Zaměříme se na dobu po měnové reformě z roku 1953, protože cenové a finanční členění a relace alespoň v hrubých rysech ještě mohou být v paměti některé části čtenářů, zejména těch tzv. dříve narozených. Nejdůležitější informace pro posuzování a pochopení dalších záležitostí spojených s používáním táborovek jsou v podstatě uvedeny v ustanoveních, které upravoval jeden z článků tajného rozkazu ministra národní bezpečnosti. Tam se doslova uvádí, že z pracovní odměny hradí odsouzený náklady výkonu trestu, podporuje rodinu a kapesné obdrží v táborových poukázkách. Zbytek si ukládá (úložné).

Kapesné a nákupy v kantýně

V podstatě až na posledním místě, tedy po provedení úředních srážek, bylo předpisem určeno, kolik, v jaké výši a za jakých podmínek může odsouzený obdržet kapesné. Kapesné, jak již vzpomenuto výše, se vyplácelo v táborových poukázkách, za které bylo možno v kantýně nakupovat. To legalizoval a umožňoval další předpis: „Pokyny náčelníka Správy nápravných zařízení pro věci hospodářské č. 33/1953 ze dne 10. 9. 1953 - Směrnice pro zřizování a hospodaření v kantýnách pro odsouzené.“

Ve smyslu ustanovení odst. 4 výše uvedeného předpisu o zřizování kantýn pro odsouzené prodejní ceny zboží prodávaného v kantýnách musely odpovídat úředně stanoveným maloobchodním cenám v civilních prodejnách. Cenu nakupovaného zboží hradil odsouzený výlučně v táborových poukázkách a to ihned při odběru! Musíme čtenáře dále upozornit na skutečnost, že později vydaný celostátně platný vnitřní předpis o Hospodaření s táborovými poukázkami (Rozkaz ministra vnitra č. 191/1957 - str. 447 - Služební kniha NZ-fin-I-3, Směrnice o hospodaření s táborovými poukázkami, Služební knihy ministerstva vnitra NZ-fin-I-3 (1957) ve znění RMV č. 16/1967, nahrazeno Rozkazem náčelníka Správy č. 31/1981), již reagoval na situaci, že ve státě byla před nedlouhou dobou, tedy před několika léty, prove-

dena měnová reforma. Jak tedy tato nově vydaná vnitřní norma striktně stanovila, nebylo dovoleno ceny ve vězeňských kantýnách podle obecně platného předpisu, vládního nařízení, zaokrouhlovat ani na celé desetihaléře nebo koruny. Tímto ustanovením je d. f. dokladována nejen existence, ale i nutnost používání poukázek zejména haléřových hodnot.

Co vlastně měnová reforma sledovala

Téma o měnové reformě z roku 1953 nebylo vybráno pouze kvůli vzpomínkám pamětníků. Jde spíše o zprehlednění jednoho z důležitých hospodářsko-politických kroků budovatelů systému plánovaného hospodářství v Československu. V období po II. světové válce zachvátila myšlenka plánování většinu světa a nijak nemáme zajištěno, že se v nějaké jiné podobě nebude vracet. Nejvážnějším důvodem pro provedení měnové re-

formy byl však přechod k sovětskému modelu centrálního plánování a řízení všech ekonomických procesů v zemi. Volné peněžní prostředky v rukách občanů takovouto nejistotu představovaly. Československá měnová reforma z roku 1953 byla reformou, kterou provedlo vedení Československé republiky. Reformou vláda sice odstranila znehodnocení měny, přidělový systém i černý trh, zároveň ale poškodila mnoho drobných i velkých střadatelů. Přestože ještě 36 hodin před jejím provedením prezident republiky Antonín Zápotocký oznámil, že koruna je pevná a takový krok nepřichází naprosto v úvahu, 1. června k reformě opravdu došlo. Hotovost do 300 Kčs na osobu se přepočítávala v poměru 5:1, vyšší částky již v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz. Vklady u peněžních ústavů do 5000 Kčs včetně byly přepočítávány v poměru 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz, vyšší vklady do 10 000 Kčs už v poměru 6,25:1, vklady do 20 000 Kčs v poměru 10:1, vklady do 50 000 Kčs v poměru 25:1 a vyšší v poměru 30:1. V některých městech došlo po reformě k nepokojům zejména mezi dělníky. Rozsahem největší akcí s nejostřejším průběhem byl protest v Plzni, který přerostl v protivládní demonstraci. Ta však byla tvrdě potlačena a následovala drsná perzekuční opatření.

Měnová reforma byla provedena bez předchozího souhlasu Mezinárodního měnového fondu. Byly tak porušeny základní závazky vůči této organizaci a po nátlaku bylo členství Československa v MMF v roce 1954 ukončeno. Režim reformu trhu a měny tajně připravoval již od poloviny roku 1952 za masivní technické i teoretické, nikoli však nezištné pomoci Sovětského svazu. Měnová reforma byla vyhlášena na základě pouze dva dny starého zákona č. 41/1953 Sb. Režim se tímto drsným a veskrze nepopulárním krokem snažil alespoň částečně vyřešit hrozivě narůstající problémy vážnoucí z důvodu plánování. Bez náhrady byly zlikvidovány všechny pojistky, včetně životních, státní dluhopisy a ostatní cenné papíry. Současně byl zrušen přidělový lístkový systém prodeje potravin a průmyslového zboží a zavedeny nové maloobchodní ceny. Mzdy, platy a důchody se přepočítávaly v poměru 5:1. Měnová reforma v roce 1953 byla završením série měnových reforem v zemích tzv. sovětského tábora (s výjimkou severní Koreje (KLDR), kde proběhla druhá měnová reforma až v r. 1959). V tehdejším Československu vedla peněžní reforma z roku 1953 k podlomení důvěry v peněžní vklady ve spořitelnách. Jejich růst se poté jen pomalu oživoval; podobný dopad to mělo i na životní pojištění, které dlouhou dobu po této monstrózní akci stagnovalo - ztratilo na dvě desetiletí mezi obyvatelstvem důvěryhodnost. Výše stavu oběživa se stala na dlouhá léta údajem přísně tajným zvláštní důležitosti, což byl stupeň nejvyššího utajení.

Ústavní poukázky

Typy československých vězeňských papírových platidel se v průběhu jejich užívání měnily. Zejména po federativním vnitrostátním uspořádání k 1. 1. 1969, kdy i vězeňství se stává věcí národních republik, tedy České a Slovenské. Vzhledem k nové terminologii, kdy jsou vězeňská zařízení nazývána ze zákona oficiálně „ústavy“ bylo nutné na tuto změněnou situaci adekvátně reagovat. Proto dospělo vedení SNV ČSR k rozhodnutí, že je nutno vydat další emisi vnitřních platidel. Stalo se tak oficiálním dokumentem, „Dopisem náčelníka S SNV ČSR č.j. S SNV1064/916-1981 ze dne 21. 5. 1981“, který byl adresován vedení Státní banky Československé. Byla to žádost a zdůvodnění vytištění nového typu táborovek. Na to banka promptně reagovala dokumentem, kterým je Dopis Státní banky Československé, správa účetní a pokladní č. j. 252/Pekárek/Pk-1551 ze dne 28. 5. 1981, rozhodnutí o tisku nového typu táborovek ve Státní tiskárně cenin Praha. Od tohoto data až do společenského zlomu v roce 1989 se setkávala vězeňská

populace s novým typem vnitřních platidel, oficiálně nazvaných ústavní poukázky. Nová řada československých vězeňských platidel upustila od používání netradičních nominálů v hodnotě 3 a 25. Navíc už v ní z haléřů najdeme pouze nominály 10 a 50 haléřů. Jednotlivé hodnoty v souladu s civilní měnou mají střídavě českou a slovenskou transkripci. Vše po organizační stránce, včetně povolení a tisku ve Státní tiskárně cenin zařizovala Praha, tedy tehdejší Správa SNV ČSR. Platidla se ovšem potom na základě vzájemné dohody vedení obou národních Sborů používala ve všech vězeňských zařízeních tehdejší republiky. Tedy nejen v České, ale i Slovenské republice. Samozřejmě, tak jak to bylo v té době naprosto obvyklé, totiž v souladu s Rozkazem náčelníka správy SNV ČSR č. 31/1981 o hospodaření s ústavními poukázkami (pro tehdejší SNV ČSR) a obdobnou, v podstatě identickou slovenskou vnitřní normou (pro ZNV SSR).

Několik slov závěrem

Československá vězeňská platidla nebyla ekonomicky a organizačně ničím převratným nebo výjimečným. A již vůbec ne snad nějakým československým vynálezem! V historii a vlastně i v současnosti se s nimi v nejrůznějších modifikacích mohli a mohou dobrovolní obyvatelé věznic tu a tam setkat v mnoha státech. O Evropě je známo, že po druhé světové válce tento ekonomický institut najdeme v tehdejší Maďarsku (až do roku 1990), v bývalé Německé demokratické republice (až do okamžiku sjednocení Německa). Zajímavé je zjištění, že se tato vnitřní platidla používala i po roce 1989 dokonce ve Spolkové republice Německo, a to až do roku 2000! Ale to už je asi opravdu jiná kapitola. Peníze ve všech svých nejrůznějších variantách, ať již jako kotoučky umělecky tvarovaného drahého nebo obecného kovu, tedy mince, nebo i ve své papírové podobě, tedy jako oficiální státní platidla nebo jako jejich doplňky či náhražky, tedy i vnitřní vězeňská měna - poukázky, byly, jsou a pravděpodobně ještě velmi dlouhou dobu zůstanou jedním z nejpřitažlivějších magnetů pro ruce každého člověka... Máme-li tedy na mysli „populární“ vězeňské táborovky, nebo později tzv. poukázky ústavní, tak alespoň na stránkách

oborového časopisu České vězeňství se autor pokusil odborné penitenciární, i laické veřejnosti přiblížit v krátkosti nepříliš známou, ale přesto nanejvýše zajímavou historii jejich existence. Nelze pominout historicko-ekonomické kontexty, takže je možno vnímat celý tento složitý vývoj v kontextu s nechvalně známou měnovou reformou roku 1953. Ta, jak známo, byla provedena na území nejen České republiky, ale samozřejmě i bývalého Československa jako historického celku. Tehdejší vězeňská zařízení, kde bylo v inkriminované době soustředěno mnoho tisíc lidí, samozřejmě nebyla výjimkou, ačkoli organizačně vše muselo být zajišťováno odlišně od „civilu“ a vše muselo především odpovídat specifickým vězeňským podmínkám a jistému následnému stupni utajení.

Pouhých 60 let poté jsou proto informace k našemu tématu vzácné a mnohdy již i nedostupné. Autorem shromážděný dokumentační materiál snad trochu doplňuje dosud opomíjenou stránku ekonomicko-peněžních českých, československých, ale i evropských vězeňských dějin předtím, než mnohá fakta nenávratně zmizí v propadlšti času. Prohlížíme si zajímavé, více či méně líbivé reprodukcce nejrůznějších dochovaných dobových dokumentů a především vzácných nominálů původních táborovek a pozdějších ústavních poukázek. Tato platidla měla ve své době pro život svých uživatelů, dobrovolných obyvatelů nejrůznějších typů tehdejších věznic, značnou, současníkům těžko pochopitelnou hodnotu. Dnes před námi leží jen jako mlčenliví, ale přesto velmi výmluvní svědkové jednou pro vždy ukončeného historického vývoje. Jsou to malá zrcátka, v nichž si s notnou dávkou empatie můžeme představit minulost, nahlédnout do sociálních poměrů, dobových vztahů, napětí, radostí, starostí i konfliktů. Jako archiválie, či historické artefakty budí již zájem jen v úzkém kruhu zájemců o ekonomickou historii. Nic víc. Nebo snad přece jsou i mladým čtenářům, třeba zaměstnancům Vězeňské služby tyto obrazové doklady bližší než vykopávky ze starověkého Egypta, když na nich čtou jména míst, kde svou práci možná právě píší aktuální stránky moderního vývoje vězeňství, které se pro další generace také za krátko promění v historii? Co si naši potomci pomyslí o nás a předmětech naší denní potřeby, až se i ony změní v historické artefakty?

BORDERS inside/outside

Jiřina Vopatová

Mříže uvnitř a zvenčí je název projektu a mezinárodní konference k tvůrčímu umění s obviněnými a vězni, která se uskutečnila ve dnech 25. června až 27. června 2013 v Marseille v rámci oslav Města evropské kultury Marseille - Provence 2013. Na začátku roku 2013 obdržela Vězeňská služba České republiky od pořadatelů konference Asociace Lieux Fictifs v Marseille pozvání k účasti na setkání odborníků z oblasti justice, vězeňské služby, kultury, vzdělávání a sociální sféry, kteří se zabývají uměleckou tvořivostí a vzděláváním vězněných osob.

Díky informacím, které byly o programu Grundtvig uveřejněny v časopise České vězeňství 3/2012 o výjezdu našich kolegů do zahraničí (Rumunsko, Litva), jsem našla odvahu a obrátila se na pracovníky oddělení vnějších vztahů generálního ředitelství VS ČR Ivu Prudlovou a Tomáše Olšara, kteří mi ochotně poskytli cenné informace a rady, jak postupovat při podání žádosti o individuální grantovou podporu z Programu celoživotního vzdělávání Grundtvig 2013 pro účast pracovníků vězeňství na zahraniční stáži či konferenci.

V oblasti vzdělávání a výchovy působím již 29 let. Pracovala jsem jako učitelka v základním, středním a speciálním školství. Ve Věznici Všechny pracuji desátým rokem jako speciální pedagožka. V rámci vzdělávacích aktivit vyučuji odsouzené vězně, kteří nemají dokončené základní vzdělání. Jsem autorkou a garantkou standardizovaného vzdělávacího programu s terapeutickými prvky pro mladistvé agresory TP 21 Junior, který je aplikován i v dalších věznicích v České republice. V rámci speciálně výchovných aktivit se věnuji odbornému poradenství, muzikoterapii a výtvarným technikám s arteterapií. Jsem mentorkou Motivačního programu pro rizikovou mládež společnosti SIMA – Velké Británie. Zajímám se o odborné

vzdělávání mladistvých a dospělých vězňů s jejich následným zařazením do pracovního procesu. Podílím se na zařazování vězňů do učebních oborů a specializačních kurzů odborného učiliště v naší věznici. V rámci prezentace umělecké tvorby vězňů naší věznice na veřejnosti se podílím na organizaci výstav v České republice a v Polsku. Z výše uvedených skutečností bylo pro mne téma konference v Marseille velmi zajímavé.

V rámci výběrového řízení Národní agentury pro evropské vzdělávací programy v Praze a Evropské komise byla moje žádost o poskytnutí individuálního grantu k financování účasti na této konferenci vybrána a schválena a díky poskytnutí finanční podpory z fondů Programu celoživotního učení programu Grundtvig 2013 jsem se mohla této zajímavé konferenci zúčastnit.

Zakladatelkou a producentkou projektu BORDERS inside/outside je Caroline Caccavele z Asociace Lieux Fictifs v Marseille. Více než 20 let tato asociace působí ve Věznici Baumettes v Marseille, kde za dobu svého působení vybudovali i filmové studio. V průběhu celého období existuje stále spojení mezi vnitřkem a vnějškem věznice, které je konstruktivní a silné. Dnes se již jedná o koncepci mnoha kulturních struk-

tur v Evropě. Projekt BORDERS je výsledkem dlouhodobé spolupráce mezi umělci, vězni, propuštěnými, univerzitami a školami, veřejnými institucemi, sociálními a kulturními strukturami. Hlavním úkolem projektu je dialog mezi vězni a společností, kdy umělecká a kulturní sféra je výkonnou složkou. Vězeňská zeď představuje symbol rozdílných názorů na skutečnost. Projekt Asociace Lieux Fictifs v Marseille ukazuje veřejnosti vězeňský prostor jako místo pro tvůrčí umění s vězněnými osobami. V průběhu několika let se tento projekt rozšířil nejen ve Francii, ale i v Itálii, Španělsku, Německu, Norsku, Slovensku, Libanonu a do dalších zemí.

V rámci otevřené diskuze byly účastníkům konference zástupci zúčastněných zemí představeny a prezentovány jednotlivé dílčí projekty. Celý projekt je mimořádně úspěšný. Výsledkem jsou zpracované dokumentární, ale i celovečerní filmy, prezentované na filmových festivalech, představení divadelních souborů na veřejnosti, výstavy uměleckých fotografií, hudební a taneční vystoupení, videoklipy atd. Vězněné osoby zde vystupují nejen jako aktéři, ale podílejí se i na vlastní realizaci například režii. Společnost tak získává nový náhled na dění a programy zacházení s vězni za zdi věznic.

V průběhu otevřených diskuzí jsem měla možnost navázat kontakt s odbornými zaměstnanci vězeňské služby Slovenska, Německa, Norska a Španělska, kteří se podílejí na vzdělávání a tvůrčí umělecké práci vězněných osob. Vyměnili jsme si informace o vězeňských systémech a programech zacházení s mladistvými a mladými vězni.

V rámci přípravy na konferenci jsem ze všech 35 věznic VS ČR sbírala data o umělecké tvořivosti obviněných a vězňů, včetně jejich spolupráce s veřejnými institucemi a nevládními a neziskovými organizacemi, které se na této oblasti zacházení s vězni podílejí. Získaná data jsem zpracovala v anglickém jazyce a předala k uveřejnění pro ostatních cca 350 účastníků konference. Ve spolupráci s tiskovou mluvčí věznice a zástupcem vedoucího školského vzdělávacího střediska jsem připravila DVD prezentaci o tvůrčí umělecké práci vězňů a jejich vzdělávání ve Věznici Všechny v anglickém jazyce, kterou jsem prezentovala na místě konference. Dále jsem předala k veřejné prezentaci DVD hudební skupiny vězňů Věznice Mírov – videoklip „Pět věží do nebe“ a publikaci „Czech Prisons“-informační materiál o českých věznicích v anglickém jazyce.

Konference byla evidována v databázi Programu celoživotního učení Grundtvig 2013 (Mobility osob/stáže a konference).

Květa Jakubalová

Velehradské slavnosti 2013

Stalo se již tradicí, že se vězeňská duchovní služba, tedy vězeňští kaplani a Vězeňská duchovenská péče o.s. zúčastňují výstav pořádaných u příležitosti svátku věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje. Naše výstavy budí vždy značnou pozornost, protože informují návštěvníky nejen o působení duchovních v českých věznicích ale také představují svět pro lidi z venku poněkud neznámý a zahalený tajemstvím. Snažíme se, aby výstava byla každým rokem jiná. Na výstavách se tak vystřídaly fotografie umělců pořizované s povolením vedení VSČR přímo ve věznicích, jindy to zase byly fotografie z prostředí vězeňských kaplí a dokumentující práci kaplanů nebo třeba obrazy vězňů z celého světa, které nabídla jako putovní výstavu organizace katolických duchovních.

V letošním roce jsme se rozhodli představit práce českých vězňů, které vytvořili ve volnočasových aktivitách pod vedením odborných zaměstnanců. Výbor VDP zároveň rozhodl o tom, že třem nejlepším dílům udělí cenu v podobě finanční odměny ve výši 1500 Kč, 1000 Kč a 500 Kč. Celkem se s prezentací výrobků do soutěže přihlásilo 19 věznic, a tak se od dubna do konce května svázely do mé kanceláře z věznic práce odsouzených v opravdu úctyhodné počtu, takže nakonec v kanceláři nebylo k hnutí. Krabice s tajemným obsahem byly na skříních i ve skříních, na podlaze, na křeslech, zkrátka všude. Jen málokdy jsme znali obsah. O to větší bylo naše překvapení, když jsme s libereckou kolegyní kaplankou Renatou Wachovou začaly díla vybalovat. Mohu říci, že tak dobrou úroveň jsme nečekaly! Instalace výstavy v provizorních podmínkách zabrala celé odpoledne, ale výsledek stál za to, což náležitě ocenili návštěvníci, kteří přicházeli ještě před oficiálním otevřením. Vernisáže na Velehradě bývají již 4.7. před velkou poutí, která se pravidelně koná 5.7. a vždy jsou tak trochu za poklusu, jedna stíhá druhou, ale tentokrát to v našem případě bylo jiné. Měli jsme totiž díky ochotě ředitele Věznice Horní Slavkov Milana Dočekala velké eso v rukávu. Hornoslavkovští totiž přivezli

na Velehrad klenot, přesnou repliku slavného relikviáře svatého Maura, kterou v malé dílničce pro volnočasové aktivity dokázali vězni, pod technickým vedením vedoucího oddělení zaměstnávání vězněných osob Radka Jirsy, vyrobit jako haptickou pomůcku pro nevidomé návštěvníky zámku Bečov nad Teplou. Díky informaci v médiích byl o tento klenot výstavy tak veliký zájem, že ředitel věznice nestačil podávat výklad nejen během vernisáže, ale i skupinkám přicházejících poutníků a dokonce musel odložit odjezd až do pozdního odpoledne druhého dne. Slavnostního zahájení výstavy se rovněž zúčastnili za VSČR vrchní ředitel kanceláře

generálního ředitele Miroslav Loula, první zástupce ředitele Věznice Mírov Zdeněk Horký a z Věznice Stráž pod Ralskem první zástupce ředitele Ladislav Blahník a vedoucí OPaS Luděk Oláh. Z kaplanů byli přítomni zástupce hlavní kaplanky Martin Škoda, Milan Liba z Vinařic, Blažej Pelán z Plzně, Josef Michalčík z Mírova a Renata Wachová z Liberce.

Přestože relikviář byl středem zájmu návštěvníků, nelze opomenout i jiná zajímavá díla, například sochu sv. Barbory, patronky horníků, také z Horního Slavkova, krásné keramické sochy Cyrila a Metoděje z Bělušic, které byly po skončení výstavy jako dar předány sestrám kongregace Svatých Cyrila a Metoděje působících na Velehradě a poslouží k výzdobě domu se startovacími byty (sestry pečují o lehce mentálně retardované). Milé byly výrobky žen ze Světlé, pozornost návštěvníků poutaly rovněž i housle z měděného drátu z Věznice Všechny a skutečné housle a viola z restaurátorské dílny v Odolově. Jen škoda, že nebyl přiložený smyčec, mezi návštěvníky byli i šikovní hudebníci, kteří měli chuť si na ně zahrát. Uznání si vysloužily rovněž výrobky z papíru, zejména filigránská práce košíčku v podobě labuti. Úsměv vyvolaly papírové figury kajícíka a kaplana z Plzně, pro kluky byla favoritem bitevní loď ze špejle – a tak bychom mohli jmenovat téměř každý vystavený výrobek. Jedna z návštěvnic to ohodnotila slovy: „Je v tom tolik něhy, to překvapí!“ A skutečně, došlo mi po těch slovech, čím je tato výstava jiná – snad jediná z prací nenesla rysy tak typické pro vězeňské umění, ve kterém často vnímáme jistou tvrdost jako odraz nitra autora. A protože rozhodnout o třech prvních cenách se nám zdálo velmi těžké, dali jsme příležitost samotným návštěvníkům, kteří během tří týdnů trvání výstavy mohli na lístku určit své favority.

PŘEDNÍ LABSKÁ

rekreační zařízení Vězeňské služby ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR

